

Sáme ásadusáj nuorttaguovlo værmádak
Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádat
Samiske institusjoners nordområdenettverk
The Sami Institutions Network on High North Affairs
Контактная сеть саамских учреждений Севера

Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádaga ásaheapmi

Raporta barggus geassemánu 29.b – geassemánu 30.b 2008
Ovddiduvvon čakčamánu 3.b 2008

Sámi allaskuvla
Sámi University College

Prošakta maid
Davvi-Norgga ja Davvi-Trøndelaga Riikaoassejuogus ja
Bargo- ja searvadahttindepartemeanta Norga
leat ruhtadan

Árrana arkiiva: 46-08/0003 doc8325/SRN

Værmádaga sebrulattja li Álgoálbmotvuoigatvuoðaid gelbbolašvuoðaguovddáš, Árran julevsáme guovdásj, Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš, Saemien Sijte, Sámi Allaskuvla/Sámi Instituhta, Sámi Ealahus- ja Guorahallanguovddáš, Sijti Jarnge/Samisk kultursenter ja Várdobáiki sámi guovddáš. Árran le værmádaga tjoahkkájgiesse. Nuortta-Vuona ja Nuortta-Trøndelága rijkkaoassejuogus ja Barggo- ja sebradahttemdepartemænnta værmádaga ásadimev ruhtadi.

Fierpmádaga oasseváldit leat Árran julevsáme guovdásj, Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš, Álgoálbmotvuoigatvuoðaid gelbbolašvuoðaguovddáš, Saemien Sijte, Sámi Allaskuvla, Sámi ealahus- ja Guorahallanguovddáš, Sijti Jarnge/Samisk kultursenter ja Várdobáiki sámi guovddáš. Árran lea fierpmádaga koordináhtor. Davvi-Norgga ja Davvi-Trøndelaga Riikaoassejuogus ja Bargo- ja searvadahttindepartemeanta leat fierpmádaga ásaheami ruhtadan.

Sierrarádevadde/Spesialrádgiver/Special
Adviser/ Старший советник
Sven-Roald Nystø/ Свен-Руальд Нюсто

sven.roald.nysto@arran.no
sven.roald.nysto@gmail.com
m

Bargon/Arbeid/Office: (+47) 75775127
Giehta/Mobil/Cell: (+47) 47 45 28 22

S i s d o a l l u

Kapihttal 1 Duogáš	3
---------------------------------	----------

Kapihttal 2 Sámi ásaheapmi davviguovlluid fierpmádat	7
---	----------

2.1 Ráhkkaneamit	7
2.2 Ásaheapmi	7
2.3 2006 Doaimma	8
2.3.1 Barents 2020	8
2.3.2 Prinsihpalaš dilálašvuodat	9
2.3.3 Eará dilálašvuodat	11
2.4 Viiddiduvvon ovttasbargovuodustus	11
2.4.1 Sámediggi	11
2.4.2 Ráđdehus	13
2.4.3 Riikaoassejuogus	14
2.4.4 Fylkkagielddat	15

Kapihttal 3 2007 ja 2008 doaimmat	16
--	-----------

3.1 2007 barggut	16
3.2 Prošeavttat	17
3.2.1 Sámiid árbevirolaš máhttu	17
3.2.2 Hearkivuodaanalysat - EALÁT	18
3.2.3 Álgobmotstandárddat	20
3.2.4 Eará prošeavttat	20
3.3 Eará barggut	21
3.3.1 Fierpmádaga viiddideapmi	21
3.3.2 Dutkanfierpmádat ja sámi gealboguovddáš Guoládagas	22
3.3.3 Barggabeahtes doaimmat	23

Kapihttal 4 Resursageavaheapmi.....	24
--	-----------

4.1 Čoahkkimat ja prošeaktabargit	24
4.2 Prošeaktagolut ja ruhtadeapmi	24

Kapihttal 5 Bohtosiid árvvoštallan ja boahhteáiggi hástalusat.....	26
---	-----------

Miiddus 1 Sámit ja davviguovllut – Ovttasbargu ja rollat	29
--	----

Miiddus 2

Sámi ásaheapmi gaskasaš ovttasbargosoahpamuš davviguovlogažaldagain	31
---	----

Kapihttal 1 Duogáš

Maŋŋá 1990 ihtigohte Davviguovllut internašunála ovttasbargoárenan. Ásahuvvojedje mánga ovttasbargofora sirkumpolára davviguvlvi gos maiddá álgoálbmogat dál oassálastet¹. Árktalaš rádis² oassálastet guhitta álgoálbmotorganisašuvnna bistevas oasseváldin³. Sámeráđdi⁴ ovddasta sámiid Árktalaš rádis. Sámi parlamentáralaš ráđdi⁵ ovddasta sámiid parlamentáralaš ovttasbarggus Árktisis – Árktalaš parlamentarihkkárkonferánssa⁶ ja Barents Regionrádis Barentsovttasbarggus⁷. Sámiid oassálastin davviguovlluid barggus internašunála dásis lea danin formálat vuoduštuvvon guovtti bácci ala, - sámi organisašuvnnaid doaibma Sámerádi bokte ja Sámedikkiid doaibma Sámi parlamentáralaš rádi bokte. Dasa lassin oassálastet Sámedikkiit Suomas, Norggas ja Ruotas riikkaideaset delegašuvnnain čoahkkimiidda Árktalaš rádis ja Barentsrádis.

Sámiid oassálastin davviguovlluid rájáidrasttideaddji ovdánahttimii lea ahtanuššan sámiid siskkáldas ovttasbarggu dihte rájáid rastá ja oassálastimiin ovdalis namuhuvvon orgánain. Ovttasbarggu ovdánahttin Arktisa álgoálbmogiid gaskka nanusmuvai vuosttas čoahkkimis gaskkal árktalaš álgoálbmogiid jodiheddjiid 17.- 20.06. 1991 ”The First Arctic Leaders’ Summit”⁸. Nuppis, The Second Arctic Leaders’ Summit 25.- 27.01. 1995 ságaškušše Arktisa álgoálbmogiid moanat hástalusaid⁹. Goalmmát gávnnadeapmi dollui 14.- 16.09. 1999 ja njealját fas juovlamánus 2005¹⁰. Dán rádjai lea sámiid oassálastin stuorát oasis leamaš Sámerádi NGO:n¹¹. Lassin árktalaš ovttasbargui, leamaš ovttasbargu álgoálbmogiid gaskkas máilmmiviidosaš dásis eanáš áigge čatnasan ON:a álgoálbmogiid vuoigatvuodacealkámuša bargui ja ON:a álgoálbmotáššiid bistevas foruma álggaheapmái¹².

¹ Oažžun dihte ollislaš gova geahča NAČ 2003:32 Davás! čuoggát 3.2.6 og 3.2.8 og AHDR 2004.

² Árktalaš ráđdi – Arctic Council sisdoallá ovttasbarggu gaskkal 8 árktalaš stáhta, vrd: www.arctic-council.org/

³ Daid guđa organisašuvnnaid birra ja Árktalaš álgoálbmotčállingoddi, geahča: www.arcticpeoples.org/

⁴ Sámerádi birra: www.saamicouncil.net

⁵ Sámi parlamentáralaš ráđdi lea ovttasbargoorgána Suoma, Norgga ja Ruota Sámedikkiid ovddas:

➤ www.sametinget.se/1100 og www.samediggi.no/artikkel.aspx?AId=262&back=1&MIId=209

⁶ Konferánssa birra; The Conference of the Parliamentarians of the Arctic Region: www.arcticparl.org/

⁷ Barentsovttasbargu lea ovttasbargu gaskkal Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša. Barentsráđdi lea stáhtaid ovttasbargoorgána ja Barents Regionráđdi fas regiovnaid, mas álgoálbmogiin lea oktasaš ovddasteaddji. Okta mángga bargujoavkkuin lea ”Barentsregionna álgoálbmogiid bargujoavku: www.barents.no/ ja

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Nordomradene/Barentssamarbeid.html?id=1156

⁸ Fægteborg, Mads 1993: Towards an International Indigenous Arctic Policy (Arctic Leaders’ Summit) Arctic Information’s forlag. Copenhagen, Denmark

⁹ Fægteborg, Mads & Anna Prakhova: Arctic Leaders’ Summit II. Arctic Information. Copenhagen, Denmark

¹⁰ Njealját Árktalaš álgoálbmogiid gaskasaš jodiheaddjičoahkkima birra:

➤ www.arcticathabaskancouncil.com/newsletter/aac_newsletter_fall_2005.pdf

➤ www.arcticpeoples.org/2006/01/15/arctic-leaders%E2%80%99-summit-produces-climate-change-declaration-and-action-plan/

¹¹ NGO – Non Governmental Organization (ii ráđdehusaidgaskasaš organisašuvdna). Sámerádi sadji lea lunddolaš go ovttasbargu internašunála dásis vuosttamuččat lea ášši stáhtaide ja NGO:ide. Gažaldagat álgoálbmotparlamenttaid sajádagas internašunála ovttasbarggus lea oalle odas.

¹² United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples og United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues: www.un.org/esa/socdev/unpfii/

Norgga Sámedikki ásaheami rájes 1989`s lea dikki bargu maid sisdoallan internašunála gaskavuodaid. Erenoamážit leamaš Barentsovttasbargu, árktalaš ovttasbargu ja ON:a álgoálbmotgažaldagaid bargu guovddázis¹³. Eará internašunála buddestagat leat mineráladoaimmat, Snehvit-huksemii guoski oljo- ja gássagažaldagat ja Lofoten-Barentsábi jahkásaš petroleumdoaimma čuozašielggadanprográmma. 2002:s váldo *Davviguovllut* bargodoahpagin atnui Sámedikki doaimmas, oassi das čatnasa Ráđđehusa Davvi-Norgga lávdegotti bargui. Daddjui earret eará ahte (sitáhta):

”Sámediggi oaivvilda ahte Norggas lea menddo láivves davviguovlopolitihkka.. Danin berre ovdánahttit davviguovlostrategiija Norggas. Ferte ovdánahttit strategiija rájáidrasttiedeaddji perspektiivvas masa álgoálbmotberoštumit integrerejuvvojit vuoddeaddji vugiin. Ferte čohkket resurssaid. Danin ferte davvin searválagaid ovdánahttit strategiija gaskal našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiid, ja gaskal Sámedikkiid, priváhta surggiid ja dáidda guoski sámi organisašuvnnaid ja ášahusaid. Ulbmilin ferte leat ovdánahttit sosiála, kultuvrralaš, ealáhuslaš, ja politihkalaš ceavzilis ovdáneami buot servodagaide davvin.”

Sámedikki ja Tromssa fylkkagieldda gaskasaš ovttasbargošiehtadusas 12.09. 2002 boahá oidnosii dárbu eanet aktiiva davviguovlopolitihkkii¹⁴. Sámedikki geavaheapmi *davviguovllut* doahpagaš julggaštuvvo vuosttas geardde 2005:s sierra fáddán Sámedikki jahkediđáhugas¹⁵. Davviguovlluid máinnašit oassin Sámedikki internašunála ovttasbarggus, orru leamen das maŋŋá šaddan bistevaš ortnet¹⁶.

Gažaldagat mat čatnasit davviguovlluide bohte čielgasit oidnosii 2003:s Norgga politihkalaš áššelisttus. Ráđđehusa áššedovdilávdegoddi evttohi 2003:s odđa politihka davviguovlluide.

¹³ Vrd.St.died.nr. 55 (2000-2001) Sámedipolitihka birra kapihttal 16 Davviriikkalaš ja internašunála ovttasbargu ja miellodus 1 Sámedikki jahkediđáhugas 2000 čuokkis 1.3 ja 2.9, Sámedikki jahkediđáhugas 2001 čuoggát 2.2.1.2, 2.2.10 ja 2.3.10 St.died.nr.10 (2002-2003) Sámedikki doaimma birra 2001:s (vrd. maiddái čuoggáid 4.11-4.14) ja Sámedikki jahkediđáhugas 2002 čuoggát 2.10, 3.7.5 og 3.11 St.died.nr.10 (2003-2004) Sámedikki doaimma birra 2002:s vrd. maiddái kapihttal 13, Sámedikki jahkediđáhugas 2003 čuoggát 3.2.4 ja 3.3.17 St.died.nr.11 (2004-2005) Sámedikki doaimma birra 2003:s vrd. maiddái čuoggát 4.13 ja 4.15, ja jahkediđáhugas 2004 čuokkis 2.9 St.died.nr.44 (2004-2005) Sámedikki doaimma birra 2004:s vrd. maiddái čuokkis 3.14 (Buot dát gávdnojit maiddái sámedigilli):

- www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/20002001/Stmeld-nr-55-2000-2001-.html?id=195308
- www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/20022003/Stmeld-nr-10-2002-2003-.html?id=196524
- www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/20032004/Stmeld-nr-10-2003-2004-.html?id=197501
- www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/20042005/Stmeld-nr-11-2004-2005-.html?id=405798
- www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/20042005/Stmeld-nr-44-2004-2005-.html?id=407977

¹⁴ Vrd. Davviguovllu- ja guovllupolitihka notáhtas 30.05. 2002 sámediggepresideanttas stáhtaministarii. Ovttasbargošiehtadus 12.09. 2002 gaskkal Sámedikki ja Romssa fylkkagieldda (vrd. artihkal 14):[http://innsyn.e-](http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_sametinget_norsk/wfdokument.aspx?journalpostid=2007022076&dokid=125505&versjon=1&variant=P&)

[kommune.no/innsyn_sametinget_norsk/wfdokument.aspx?journalpostid=2007022076&dokid=125505&versjon=1&variant=P&](http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_sametinget_norsk/wfdokument.aspx?journalpostid=2007022076&dokid=125505&versjon=1&variant=P&)

¹⁵ Vrd. jahkediđáhugas 2005 čuoggát 2.4.3 ja 2.5.3 St.died.nr.7 (2006-2007) Sámedikki doaimma birra 2005 vrd. maiddái čuoggát 3.5, 3.13.5, 3.17 og 3.18:

- www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/20062007/Stmeld-nr-7-2006-2007-.html?id=408425

¹⁶ Vrd. Sámedikki jahkediđáhugas 2006 čuoggát 2.3.1, 3.5 ja 9.4 ja Sámedikki jahkediđáhugas 2007 čuoggát 2.2, 2.3, 3.4, 4.1, 4.4 ja 11.3 St.died.nr.28 (2007-2008) Sámedipolitihkka, vrd. maiddái čuoggát 1.3, 1.4, 1.5 ja kapihttal 13:

- www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-28-2007-2008-.html?id=512814
- www.regjeringen.no/se/dep/aid/Dokumeanttat-/Proposiuvnat-ja-dieahusat-/Stuorradiggedieahusat/2007-2008/Sdie-nr-28-2007-2008-.html?id=514290

Álgoálbmogiid birra ávžžuhit ahte álgoálbmotvuoigatvuođat bajiduvvojit politihkalaš áššelisttus riikka olgoriikapolitihkas. Danin evttohuvo ulbmilin ahte: *”Norga galgá bargat aktiivvalaččat sihkkarastit álgoálbmogiidda davviguovlluin duohta oasseváldima buot mearridanproseassaide mat veahkehit suodjalit ja ovdánahttit álgoálbmogiid historjjá, kultuvrra, ealáhusa ja servvodaga.”* Dán vuođul deattuhuvvo (vrd. NAČ 2003:32 čuoggát 5.1.6 og 5.2.4¹⁷):

- Álgoálbmogiid boahhtevaš rolla iešráđálaš politihkalaš oassálastin davviguovlluin, ja hástalusat hábmet standárddaid ja politihka ”free, prior and informed consent” prinsihpa vuođul
- Dárbu ain ovdánahttit dala ovttasbarggu gaskal ásahusaid ja organisašuvnnaid, našuvnnalaččat ja internašuvnnalaččat, mat barget álgoálbmotgažaldagaiguin
- Dehálašvuohta bisuhit ja ovdánahttit ceavzilis boazodoalu davvin – ealáhussan ja kulturguoddiin riikarájaid rastá, dan olis boahhteáiggis nannoseabbo váldit atnui gárvvistuvvon árbevirolaš máhtu luonddu, birrasa ja ieš ealáhusa hálddašeamis. Evttohit ásahit internašunála fága- ja diehtujuohkinguovddáža sirkumpolára boazodolliide.

Giddat 2005:s evttohii ráđđehus dieđáhusa áššis Stuorradiggái, St.dieđ.nr. 30 (2004-2005) Vejolašvuođat ja hástalusat davvin¹⁸. Das deattuhedje davviguovlopolitihka olgoriikapolitihka beliid. Álgoálbmogiid birra čujuhuvvo ahte:

- Norgga álgoálbmotásahusain lea nana internašunála sajádat ja sáhttet danin váikkuhit rájaid rastá. Álgoálbmotdimenšuvdna lea danin dehálaš oassi norgga davviguovlopolitihkas (vrd. čuokkis 1.2).
- Ráđđehusa ulbmil lea sihkkarastit davviguovlluid álgoálbmogiidda duohta oasseváldima mearridanproseassaide mat mielddisbuktet suodjaleami ja ovdánahttima álgoálbmogiid historjjás, kultuvrras, ealáhusain ja servvodagas (vrd. čuokkis 1.3).
- Biras- ja álgoálbmotgažaldagat šaddet leat guovddážiis Árttalaš rádis (vrd. čuokkis 1.4).
- Nannen dihte internašunála boazodoalloovttasbarggu, lea Ráđđehus mearridan ásahit internašunála fága- ja diehtujuohkinguovddáža Guovdageidnui (vrd. čuokkis 1.5).

Guovddáš fáttáin davviguovlopolitihkas álgoálbmogiid namuheamis bájuhuvvo oassi dábálaš guovddáš sámpolitiikkas, ja ahte (vrd. čuokkis 2.10):

- Lea dehálaš láchit studeanta- ja dutkanmobiliteta dili gaskkal alit oahppoásahusaid davviguovlluin mat barget álgoálbmogiin ja gaskkal álgoálbmotásahusaid davviguovlluin, vrd. mobilitehtaprográmma ”north2north”
- Álgoálbmotguoskevaš dilálašvuođaid dutkamat leat maiddá vuoruhuvvon viiddidan dihte gelbbolašvuođa davvi álgoálbmogiid birra. Danin joatkašuvvá Álgoálbmotfierpmádat vuođđoruhtademiin.
- Lea jáhkehahti ahte dálkkádatrivedamat dagahit váikkuhusaid mángga álgoálbmotjoavkkuide árttalaš guovlluin. Sihke lassánan johtolat ja lassánan kommersiála deaddu luondduriggodagaide dagahit riidduid álgoálbmogiid ektui.

Stuorradiggi guorrasii stuorradiggedieđáhusa evttohusaide, buvtii oidnosii mánga ángiruššanguovllu ja deattuhii dárbbu nannoseabbo ángiruššamii davviguovlluid boahhtevaš bargguin. Go lea sáhka álgoálbmogiin, doarju eanetlohku Ráđđehusa evttohusa ja oaivvilda

¹⁷ NAČ 2003:32 Davás! Hástalusat ja vejolašvuođat davviguovlluin:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/NOU-er/2003/NOU-2003-32.html?id=149022

¹⁸ St.dieđ.nr. 30 (2004-2005) Vejolašvuođat ja hástalusat davvin:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/20042005/Stmeld-nr-30-2004-2005-.html?id=407537

ahte ”Norga ferte internašunála konvenšuvnnaid, internašunála ovttasbargguid ja našunála láhkamearrádušaid vuodul leat mielde ovddideamen álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja várjaleamen álgoálbmotservodagaid davvin”¹⁹.

Maŋŋá stuorradiggeválgga 2005:s, dovddahii odđa Ráđđehus sihke 2006 stáhtabušehta evttohusas (St.prp.nr.1 Lasáhus nr.1 (2005-2006)) ja máŋgga ságas ahte sii ovddosguvlui oidnet davviguovlluid Norgga deháleamos strategalaš vuoruhansuorgin. Ráđđehusa dahkamuš davviguovlobarggus lei earret eará čuovvovaččat:

- Bisánkeahces gulahallan Ráđđehusa ja álbmotválljejuvvon eiseválddiid gaskka davvin, - Sámediggi ja fylkkagiellat.
- Ásahit áššedovdilávdegotti mas lea čatnaseapmi Davvi-Norggas hábmen dihte davviguovlopolitihka.
- Sierra prográmma bokte, - ”Barents 2020”, vuoruhit guhkesáiggi ja doaressuorgásaš dutkama ja ovdánahttima davviguovlluin.

Olgoriikaministtar dieđihii dáid ja eará doaibmabijuid Tromssas 10.11.2005²⁰. Das maŋŋá čadahuvvui ovdánahttinbargu mii julggaštuvvui máŋgga čoahkkimiin, seminárain ja konferánsain gos earret eará guovddáš eiseválddiid ovddasteaddjit oassálaste ja muitaledje mo bargu ovdánii²¹.

¹⁹ Innst.S.nr.264 (2004-2005) Olgoriikakomitea mearrádusevttohus Stuorradiggái vejolašvuodaid ja hástalusaid birra davvin:

➤ www.stortinget.no/inns/2004/index.shtml

²⁰ Vrd.sága ”Et hav av muligheter – en ansvarlig politikk for nordområdene” (maidái ruoššagillii):

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/Utenriksminister_Jonas_Gahr_Store/taler_artikler/2005/Et-hav-av-muligheter---en-ansvarlig-politikk-for-nordomradene.html?id=273194

²¹ Ossi dáiŋ lea gávdnamis:

➤ <http://arran.custompublish.com/nordomraadene-hvem-gjoer-hva.370354-70802.html>

Kapihttal 2 Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat

2.1 Ráhkkaneamit

Árrana barggu davviguovlogažaldagaid oktavuodas ja erenoamážit Nordlándda fylkkagieldda davviguovlolávdegotti ektui²², bohciidii árragiđa 2006 dovddasteapmi dárbei vuoruhit, spesialiseret ja ovttahttit barggu maid dát sámi ášahusat Nordlánddas vejolaččat barget davviguovlluid ektui. Dása gulai maid ovdánahttit oktasaš áddejumi daid sierranas rollain mat oasseváldiin leat barggus. Sámi vuoruheamis ”davviguovloguoskevaš barggus” ii gávdnon čohkkejuvvon ollislaš govva²³.

Dađis šattai gažaldat áigejuovdilabbot riikka eará sámi ášahusaide mat maddái barge davviguovlogažaldagaiguin. Muhtumat dain²⁴ barge iežaset proševttaiguin dahje ovdánahtte evttohusaid Ráđdehusa davviguovlluid áššedovdilávdegoddái, fylkkagielddaide, Sámediggái ja guovddáš eiseválddiide. Danin sáddii Árran bovdehusa²⁵ válljejuvvon ášahusaide 15.06.2006 álggahan dihte formála davviguovloguoski ovttasbarggu. Dát dahkkui dainna jurdagiin ahte oččodit ovttasbargošiehtadusa mas juohke ášahusa fágagealbu iežaset fágasurggiid siskkobealde, ovttas sámi ášahussan buoret sáhtašedje:

1. Ovttahttit ja koordineret ášahusaid barggu davviguovlogažaldagaid hárrái, nu guhkás go lea vuodustus dasa. Ovttasbargošiehtadus ii galgga hehttet ášahusaid bargamis – ja vejolaččat čuočuhit sierra oainnuid, áššiin mat gusket davviguovlovuoruheapmái.
2. Ovttas leat nannoseabbot davviguovlobarggus, go geahččá sihke siskkildas álgoálbmotperspektiivvas ja eará ovttasbargoguimmiid ektui regionálat, nášuvnnalaččat ja rájaidrasttideaddji perspektiivvas.
3. Čielggadit ášahusaid sierranas rollaid ja ovddasvástádussurggiid davviguovlobarggu oktavuodas
4. Áigumuššii ášahit oktasaš sámi davviguovlofierpmádaga. Árran fállá iežas doaibmat fierpmádaga koordináhtorin.

2.2 Ásaheapmi

Ásaheamičoahkkimis geassemánu 29.b. 2006 Guovdageainnus oassálaste čuovvovaš sámi ášahusat: Árran – julevsáme guovdásj (Divttasvuotna), Gáldu - Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš (Guovdageaidnu), Sámi allaskuvla/Sámi instituhtta (Guovdageaidnu),

²² Ásahuvvon odđajagimánus 2006 ja almmuhii 28.04. 2006 evttohusa ”Nordland – motor i nord”:

➤ www.nfk.no/bin/A103804D-94A1-4905-8232-5EE587DEA7A1.doc

²³ Dát oaidnu ovddiduvvui Árrana 23.04. 2006 notáhtas Nordlándda sámi guovddážiidda. Dát siskkilda maid oainnuid makkár rolla sámi ášahusain berre leat davviguovlobarggus. Dasgo rollaáddejumi gažaldagat leat seammá guovddážiis odne, de čuovvu notáhta áššis mielddusin 1.

➤ <http://arran.custompublish.com/nordomraadearbeidet-i-norge-regionalt-perspektiv-framtidig-samisk-satsing.366611-70804.html>

²⁴ Earret eará siskkildii dát Sámi allaskuvlla, Sámi instituhtta ja Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáža (buohkat Guovdageainnus).

²⁵ Árrana 15.06. 2006 bovdehus:

➤ <http://arran.custompublish.com/samordning-av-samisk-satsing-i-nordomraadearbeidet.366613-70804.html>

SEG - Sámi Ealáhus- ja Guorahallanguovddáš (Deatnu) ja Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš (Guovdageaidnu). Meannudedje golbma ášši²⁶:

1. Davviguovloovttasbarggu soahpamuša dohkkeheapmi
2. Ásahusaid fierpmádatovddasvástideaddjit
3. Fierpmádaga koordináhtora välljen

Čoahkkimis dohkkehuvvon “Sámi ásahusaid gaskasaš ovttasbargosoahpamuš davviguovlogažaldagain” lea guovtti oasis. Oassi I lea ovdacealkámuš mii definere ovttasbargoásahusaid saji davviguovlobarggus regionála, našunála ja globála perspektiivvas, ja maiddá rájaidrasttideaddji álgoálbmotperspektiivvas. Daddjo maid ahte leat moanat prinsihpalaš oktavuoda mat leat dehálaččat davviguovlobarggu ovdánahttimis. Oasis II dovddahuvvo ovttaoaivilvuolta ásaht oktasaš vuodu ovttasbargui, ulbmilii, iešguđet ásahusaid rollaide ja oktasaš fierpmádaga ásaheapmái, - *Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádat*. Ásahusaid ovttasbargojurdda lea čohkket gelbolašvuoda, vai ovttas besset deaividit daid hástalusaid maid davviguovloaŋgiruššan mielddisbuktá maiddá sámi ásahusaide. Dasa lassin barget dát ásahusat iežaset ereliiggášvuodaiguin – maiddá davviguovloperspektiivvas. Árran välljejuvvui fierpmádaga koordináhtorin. Ovttasbargošiehtadus²⁷ čuovvu ollislaš teakstan, mielddus 2.

2.3 2006 Doaibma

2.3.1 Barents 2020

Earret go dahkat Sámi ásahusaid davviguovlofierpmádaga dovddusin davviguovlobarggu aktevrraide, bargagohte Ráđđehusa plánain *Barents 2020* ektui. Fierpmádat ovddidii oainnuid muhtin prinsihpalaš oktavuodaide buhta mat berrejit vuodđun Norgga davviguovlopolitihkkii, ja evttohii prošeavtta álgoálbmogiid ektui mii guoská oljo- ja gássaroggamii davvin, rájaidrasttideaddji komparatiiva perspektiivvas. Sivva dása lei go 2006 giđa miel bodii čielgasit ovdan ahte oljo- ja gássabargu davviguovlluin lei vuoruhuvvon ášši Ráđđehusas²⁸. Sámediggi deattuhii seammás ahte maiddá dán oasis davviguovlobarggus lei dehálaš váldit vára álgoálbmotdimenšuvnnas²⁹. Dán vuodul ja eará árvoštallamiid ektui ovddiduvvui prošeaktaevttohus 08.09. 2006 Olgoriikadepartementii³⁰.

Fierpmádat deattuhii evttohusastis ahte norgga davviguovlopolitihkkii ferte maiddá ulbmil leat, ahte Barentsábi plánejuvvon oljo- ja gássadoaimmaid olis ferte ovdánahttit máhtu:

²⁶ 29.06. 2006 vuodđudančoahkkima protokolla lea gávdnamis:

➤ <http://arran.custompublish.com/protokoll-samarbeidsavtale-nordomraadspoersmaal.365060-70801.html>

²⁷ 29.06. 2006 ovttasbargošiehtadus lea gávdnamis:

➤ <http://arran.custompublish.com/avtale-om-nordomraadesamarbeid.349099-70802.html>

²⁸ Geahča earret eará Oljo- ja energijadepartemeantta stáhtarádi ságaid 14.03.06 ja olgoriikaministara 19.04.06:

➤ http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/aktuelt/taler_aktikler/ministeren/taler_aktikler_tidligere_minister/2006/Energidimensjonen-i-nordomradepolitikken.html?id=113640

➤ http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/Utenriksminister_Jonas_Gahr_Store/taler_aktikler/2006/Nordomradene--muligheter-og-utfordringer.html?id=273467

²⁹ Vrd. Sámedikki jahkediedáhusa 2005 St.died.nr. 7 (2006-2007) čuoggát 2.4.3 og 2.5.3.2:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/20062007/Stmeld-nr-7-2006-2007-.html?id=408425

³⁰ Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádaga notáhta 08.09. 2006 Olgoriikadepartementii lea gávdnamis:

➤ <http://arran.custompublish.com/norges-nordomraader-barents-2020-urfolk.366609-70804.html>

- i. Álgoálbmotservodaga ja álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra, sihke álgoálbmoga- ja muđui álbmoga gaskkas,
- ii. Buoret ovttasbargomekanisimmaid birra álgoálbmogiid, eiseválddiid ja fitnodagaid gaska industrijadoaimmaid bokte álgoálbmotguovlluin.

Sivas go lassi máhttu álgoálbmotdili birra:

- iii. iešalddis lea buorre, lea mielde váidudeamen riidduid čearddalaš rájaid badjel, mielddisbuktá lasi ovttasbarggu gaskkal iešguđetlágan olmmošjoavkkuid, ja leat veahkin dasa ahte álgoálbmogat nannoseabbot sáhttet oassálastit servodatovdáneamis ja ovttas álbmogiin muđui guoddit stuorat oasi riikkaid našunála ovddasvástádušas davvin.
- iv. šaddá leat Norgga profiila fápmu internašunála arenas.
- v. lasihivčče norgga fitnodagaid gilvovhallanfámu internašuvnnalaččat, erenoamážit jos álgoálbmotstandárddat ovdánit ja inkorporerejuvvojit fitnodagaid sosiála servodatlaš geatnegasvuoda integrerejuvvon oassin – ”Corporate Sosial Responsibilities³¹”.

Viidáseappot ákkastallui ahte Norgga davviguovlopolitihka ovdánahttima oktavuodas, erenoamážit energiija bealis, lea hui dehálaš komparatiiva perspektiivvas kártet, dutkat, analyseret ja ovdanbuktit oljo- ja gássagažaldagaid barggu Canada, Norgga ja Ruošša álgoálbmogiid ektui. Dat berre sisttisdoallat gažaldagaid vuoigatvuodaid ja lágaid birra, birra, ealáhusaid ja servodaga birra, erenoamáš guovdilastimiin mo dát čuoheá boahttevaš ovdáneapmái erenoamážit kultuvrii, álgoálbmogiid sosiála dillái ja ceavzilisvuhtii, ja maiddái olmmošlaš dimenšuvnnii. Prošeavtta perspektiivvaid oassin ovddidedje maiddái álgoálbmotservodagaid hearkivuoda ja heivehanstrategiija rievdaduvvon eavttuid ektui.

Prošeaktaálgaga boadus lei ahte Arve Johnsen 15.09. 2006 rapportii³² Barents 2020 birra Norgga olgoriikaministarii, fátmastuvvui álgoálbmotprošeakta mii čatnasa davviguovlluid petroleumdoaimma máhttoovdáneapmái. Prošeaktajodiheadjin evttohuvvo Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat. Rapporta šattai dehálaš eaktoaddi Ráđđehusa davviguovlostrategiija 01.12. 2006 sisdollui. Bargo- ja searvadahttindepartemeantta stáhtačálii čujuhii dán evttohussii iežas ságas Romssa fylkkagieldda sámekonferánsas 26.-27.10. 2006 Romssas³³.

2.3.2 Prinsihpalaš dilálašvuodát

2006 bargguin ovdánahtii Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat čielga oainnuid mángga prinsihpalaš dilálašvuodain mat berrejit leat vuodđun Norgga davviguovlopolitihkkii.

Vuolggasadji lei 29.06. 2006 šiehtadus gaskal ovttasbargi sámi ášahusaid.

Davviguovlopolitihka bargojodu ektui ovdánahtte välljejuvvon beliid maid Sámediggi,

³¹ CSR – Fitnodagaid ”Corporate Sosial Responsibilities” sisdoallá fitnodagaid servodatlaš geatnegasvuodaid ja ehtalaš standárddaid (ee. biras, bargiid vuoigatvuodát, universála olmmošvuoigatvuodát ja álgoálbmotvuoigatvuodát). Gáldu Čála, Álgoálbmotvuoigatvuodaid áigečála Nr.4/2006 Oljo- ja gássadoaimma árkatalaš álgoálbmotguovlluin, máinnaša lagabui dáid áššiid álgoálbmogiid ektui. Olmmošvuoigatvuodát, internašunála vuoigatvuodta ja fitnodagaid servodatovddasvástáduš:

➤ http://www.galdu.org/govat/doc/oilnorsk_konvensjon.pdf

³² Arve Johnsen rapporta ”Barents 2020 Et virkemiddel for en framtidsrettet nordområdepolitikk”.

Álgoálbmogiid birra, vrd. čuokkis 3 s.12 ja prošeakta 10 s.39:

➤ <http://www.aksjonsprogrammet.no/vedlegg/Barents%202020.pdf>

³³ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dep/politisk_ledelse/Tidligere-statssekretarer-og-radgivere/statssekretar_berit_oskal_eira/taler_artikler/2006/Troms-fylkeskommunes-samekonferanse-26-oktober-2006.html?id=450268

fylkkagielddat, eará ásausat ja guovddáš eiseválddiid ovddasteaddjit dadistaga ovddidedje. Davviguovlluide guoski prinsihpalaš oktavuodát sisttisdoalle earret eará:

1. Váldit vára ja láchit dili álgoálbmotdimenšuvnna siskkit ja olggut perspektiivii davviguovlluid ovdánahttimis. Dát sisttisdoallá sámiid ja eará álgoálbmogiid ovttasbargu (siskkit) ja álgoálbmogiid ja muđui álbmoga ovttasbargu (olggut).
2. Sámiid árvu ja suodjaleapmi álgoálbmogin našunála lágaid ja politihkkaovdáneami bokte, ja álgoálbmogiid internašunála vuoigatvuodalaš ovdáneapmi.
3. Sámedikkiid ja Sámi parlamentáralaš ráđi sadii iešguđet riikkaid– ja davviriikkalaš politihkalaš vuogádagas.
4. Árbevirolaš ja odđaaigásaš sámi servodatgeografiija.

Dáinna vuolggasajiin ulbmil lea:

- a. ahte álgoálbmogat integrerejuvvojit davviguovlluid vuoruheapmái doaressuorgásaš dimenšuvdnan, ja máinnašuvvojit erenoamážit dakko gokko lea dárbu. Dásseárvu, searvevuotta ja ovttadástevuotta sohkelbiid gaskkas leat guovddáš oasit dán oktavuodas.
- b. ahte álgoálbmogiid árbevirolaš máhtut integrerejuvvojit máhttoovdánahttimii ja davviguovlluid hálddašeapmái, ja ahte álgoálbmogiid árbevirolaš máhtut-, ja áddejupmi rievdademiid heiveheapmái integrerejuvvojit davviguovlluid plánemii, geavaheapmái ja davviguovlluid goziheapmái. Dát galget leat oassin ártkalaš olbmuid heivehannávcca nanusmahttimis, dutkama ovddideamis, vásáhusaid ja bohtosiid lonuheamis ja barggus, ovdánahttin dihte dárbbalaš strategijaid olbmuid dearvvašvuoda, kultuvrra, ekonomalaš eallima ja buorredili áimmahuššamis davvin³⁴.
- c. láchit dili davviguovlovdáneapmái mas álgoálbmogat ieža sáhttet pro-aktiiva vugiin, iežaset sávaldagaid ja dárbbuid miel deaividit ja ávkkástallat daid vejolašvuodaiguin maid boahtevaš industriála luondduressursaid ávkkástallan sáhtta addit, seammás go dorvvastit ja ovdánahttit ceavzilis vugiin álgoálbmogiid árbevirolaš ealáhusaid, kultuvrraid, gielaid ja servodagaid. Dán láchkai sihkkarastit ahte álgoálbmotservodagat leat ealaskasat maiddái dalle go ođasmuvakeahtes riggodagat nohket. Danin lea dehálaš ovdánahttit álgoálbmogiid máhtu, gelbbolašvuoda ja návccaid duostut dákkár hástalusaid.
- d. ovdánahttit ceavzilis ásašusaid mat gáhttejit ja ovdánahttet álgoálbmogiid kollektiiva muittu, árbevirolaš máhtu ja giela vuodđun ásašusaid doaimma nannemii
- e. ahte Norga bearráigeahččá ávkkástallanindustriija sierra álgoálbmotstandárddaid ovdánahttima integrerejuvvon oassin fitnodagaid servodatlaš geatnegasvuodain (CSR), dainna jurdagiin ahte gáhttet álgoálbmogiid árbejuvvon iešmearrideami vuoigatvuoda, eananvuoigatvuodaid ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid³⁵. Geatnegasvuodaid dási vuodđun berrejit leat internašunála álbmotrievtti soahpamušat³⁶. Maiddái danin gáibiduvvo

³⁴ Vrd. 7. ártkalaš parlamentariihkkárkonferánssa, konferánsacealkámuš, bustávva C čuokkis 19 (The 7th Conference of the Parliamentarians of the Arctic Region (CPAR)) dollon Gironis 02.- 04.08. 2006:

➤ <http://www.arcticparl.org/?/element/elementid/conference7>

³⁵ Vrd. čuokkis 2.3.1 nr.v ovddabeal. Sullasaš dadjamašat leat celkon EO davit dimenšuvnna Doaibmaplánas 2004-2006, Annex I čuokkis 1.1, ja Ártkalaš parlamentariihkkárkonferánssa (CPAR) 2004 konferánsacealkámušas, čuokkis 26 nr. vii.

➤ http://ec.europa.eu/external_relations/north_dim/ndap/ap2.htm

➤ <http://www.arcticparl.org/?/element/elementid/conference6>

³⁶ Dás čujuhuvvo earret eará: 1966 siviila ja politihkalaš vuoigatvuoda konvenšuvdnii, álgoálbmogiid ja čearddaid iešheanálaš stáhta ILO-konvenšuvdnii 169 ja ON`a álgoálbmogiid vuoigatvuoda deklarašuvdnii (UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) mii dohkkehuvvui ON`a váldochoahkkimis 13.09. 2007:

áddejupmi dasa mo álgoálbmogat leat heivehan iežaset sin birrasiidda, sin resursageavaheapmi, vuoigatvuođat árbevieruid vuođul, našunála lágat ja internašunála riekteovdáneapmi komparatiiva rájáidrasttideaddji perspektiivvas.

2.3.3 Eará dilálašvuođat

Eará dilálašvuođat maiguin Sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádat barggai 2006:s ledje:

1. Fierpmádaga barggu ruhtadeapmi. Ohccui ruhtadeapmi Davvi-Norgga ja Davvi-Trøndelaga Riikaoassejuhkosis (RJ), gos eaktuduvvui maiddá doarjja Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas. RJ attii 09.11. 2006 lohpadusa ruhtadit fierpmádaga 200 000 ruvnnuin 2006 ovddas ja seammá ruhtadeami maiddá 2007:s.
2. Fierpmádaga viiddideapmi. Njealji sámi ásašusas³⁷ Máttá-Romssa– Røros guovllus, jerrui 29.09. 2006 livččii go beroštupmi árvvoštallat vejolaš boahhteáiggi miellahttuvuođa fierpmádagas.

Earret dáid áššiid, de deattuhuvvui fierpmádaga bealis dárbu oassálastit moanain konferánsain, seminárain ja čoahkkimiin čakčat 2006. Dainna jurdagiin ahte olmmošlaš dimenšuvdna – nana álgoálbmotdieduin galggai oazžut guovddáš saji iešguđet orgánaid strategiijaide davviguovlluid barggus. Dán oktavuodas dolle mánga logaldallama davviguovlofierpmádaga- ja dan ulbmila birra³⁸.

2.4 Viiddiduvvon ovttasbargovuodustus

Maŋŋá Sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádaga ásaheami 29.06.2006, ovdánahtte moanat orgána davviguovlopolitihka sin doibmii. Čuovvovaččat leat välljejuvvon bealit Sámedikki, Ráđđehusa, Riikaoassejuhkosa ja davit fylkkagiellaiddaid bargguin bájuhuvvon.

2.4.1 Sámediggi

Sámediggerádi internašunála áŋgiruššansurggiid diedáhusas³⁹ 09.10. 2006, namuhuvvojit golbma erenoamáš áŋgiruššansuorggi. Nammalassii olmmošvuoigatvuođavuodáneapmi, ceavzilis

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/Samepolitikk/grunnlaget-for-samepolitikken.html?id=87039

➤ <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/en/declaration.html>

³⁷ Ásašusat leat: Saemien Sijte, Snoasa, Sijti Jarngge, Árborde, Várdobaiki sámi guovddáš, Evenášši ja Aajege – sámi giella- ja gelbbolašvuođaguovddáš, Røros.

³⁸ Logaldallamat leat gávdnamis:

➤ <http://arran.custompublish.com/nordomraadesatsingen-framtiden-for-urfolk-og-helse-i-et-grenseoverskridende-perspektiv.375448-70805.html>

➤ <http://arran.custompublish.com/nordomraadearbeidet-i-et-grenseoverskridende-urfolksperspektiv-samiske-institusjoners-nordomraadenettverk.382575-70805.html>

➤ <http://arran.custompublish.com/samiske-institusjoners-samarbeid-om-nordomraadene-betydningen-for-samene-i-nordland.384181-70805.html>

³⁹ Sámediggerádi diedáhus 09.10. 2006 oáččui ovttajienalaš čuovvoleami Sámedikkis 30.11. 2006 áššis 49/06 muhtin mearkkašumiiguin Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegottis, ovddiduvvon 13-16.11. 2008 áššis 14/06. Diedáhus:

➤ http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_sametinget_norsk/wfdocument.aspx?journalpostid=2006021078&dokid=89496&version=1&variant=P&

ovdáneapmi ja davviguovloovdáneapmi. Erenoamáš beroštumiin dán raportii namuhuvvojit dieđáhusas čuovvovaš vuoruhuvvon doaimma:

1. Intensiveret našunálaprográmma ásaheami barggu mii galgá dohkkehit, kártet, duođaštit ja bisuhit sámiiid árbevirolaš máhtuid. Sohka bealgažaldat fertte dán oktavuodas deattuhuvvot ja fertte geahččat vejolašvuodaid, ovttas stáhtain ja earáiguin, bidjan dihte johtui doaimmaid mat fuolahit ja ovdánahttet sámiiid árbevirolaš máhtuid ja oktasaš muittu. Doaimmaid berre ovttrasráđi ásaheami sámiiid diehtobirrasiguin čadahit. Ovddiduvvo dán oktavuodas dehálažžan atnit fuola ON konvenšuvnna čadaheamis biologalaš mánggabealatvuoda birra, árbevieroguddiid dađis luohpan ja davviguovlluid ovdáneapmi (vrd. dieđáhusa čuokkis 4.2.1).
2. Lea dárbašlaš ahte sámiiid orgánat ja ásaheami aktiivvalaččat oassálastet servodatdigaštallamii dálkkádatrievdamiid olis vai guovdilastin maiddái čujuhuvvo álgoálbmogiid hearkkes dillái. Lea dehálaš oassálastit čoahkkimiidda, semináraide, konferánssaide jna. gos digaštallet ja evttohit heivehanstrategiijaid dálkkádatrievdanváikkuhusaid váttisvuodaid davvin, sihke juohkin ja háhkan dihte máhtu ja dieđu. Sámi gealbobbirrasiid rolla Norgga dálkkádatrievdama vuoruheamis fertte mealgat nannejuvvot. Sámediggi áigu nannet ovttasbarggu gaskkal norgga eiseválddiid ja sámiiid ásaheami, suorggis mii giedahallá dálkkádatrievdamiid. Dát guoská sihke dálkkádatdutkanmii, diehtujuohkinbargui ja hálddašeapmái. Lunddolaš oassálasti dán barggu sáhtá leat Sámi ásaheami davviguovlluid fierpmádat (vrd. dieđáhusa čuokkis 4.2.2).
3. Storra internašunála fitnodagat váikkuhit davviguovlluid resursageavaheami rámmaeavttuid. Ávkkástallanindustriija berre ovdánahttit sierra álgoálbmotstandárddaid fitnodagaid servodatlaš sosiála geatnegasvuodaid integrerejuvvon oassin, CSR, mii lea ovttaadássaš unnimusstandárddiguin ILO-konvenšuvnna nr.169 iešheanalis stáhtaid álgoálbmogiid ja čearddaid birra. Dát gáibida fitnodagaid bealis áddejumi mo álgoálbmogat leat heivehan iežaset sin birrasiid, sin resursageavaheami, vuoigatvuodas árbevieruid vuodul, našunála lágat ja internašunála riekteovdáneapmi. Lea maid dárbaš ovdánahttit álgoálbmogiid máhtu ja gelbbolašvuoda go galget duostugoahit hástalusaid maid resursaávkástallan mielddisbuktá. Ávkkástallanindustriija sáhtá mielddisbuktat gelbbolašvuoda- ja máhttoloktejeaddji doaimmabijuid sihke sámiiid servodagas ja ealáhusas. Okta čielga doaimmabidju lea veahkehit loktet sámiiid gelbbolašvuodabirrasiid (vrd. dieđáhusa čuokkis 4.3.2).

Sámiiid ásaheami davviguovlluid fierpmádat ásaheami lea maiddái namuhuvvon. Das deattuhuvvo earret eará hui dehálažžan ahte álgoálbmogat ieža dutket iežaset dilálašvuodaid ja oassálastet davviguovlluid internašunála máhttohuksemii iežaset eavttuid vuodul. Dás lea iešguđet sámiiid – ja álgoálbmotásahusain guovddáš rolla. Dáidda fertte addit vejolašvuoda gealbohuksemii, ja fertte láchit dili ásaheami ovttasbargui. Sámediggeráđđi ávžžuha sámiiid dutkanbirrasiid ohat ovttasbarggu sullasaš birrasiguin eará Árttisa álgoálbmogiid gaskka (vrd. dieđáhusa čuokkis 4.3.7).

Maiddái Sámediggi deattuha 30.11. 2007 mánga dáid momeanttain dehálažžan, mas dasa lassin daddjo ahte:

”Sámediggi áigu intensiveret oččodeami ásaheami njealjejahkásaš diehto- ja gulahallanprošeavtta mii sisttisdoallá sámiiid guovlluid ealáhusovdáneami vejolašvuodaid ja rámmaid. Prošeakta addá oadjebasvuoda sámiiid dáro servodahkii muitalemiin

vejolašvuodaid, rámmaid ja gáibádusaid mat leat ođđa ealáhusdoaimmas, ja diehtokánálaid ásahemiin besset deaividit eahpesihkarvuodaid ja vástidit sámi servodaga gažaldagaid.

Sámediggi dieđiha maid ahte áigu bargat álgoálbmotfoandda ásahemiin maid álgoálbmotguovlluid minerála- ja petroleumdoaimma ruhtada⁴⁰.

2.4.2 Ráđdehus

Guovddáš eiseválddit namuhit Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádaga vuosttaš háve Romssa fylkkagieldda sámekonferánssas 26.-27.10. 2006. Bargo- ja searvadahttindepartemeantta stáhtačálli dovddaha ilu ásahemiin ja dadjá: “*Dákkár ovttasbargu nanusmahtta smávit sámi ásahusaid deaividit daid hástalusaid maid riikka davviguovlovuoruheapmi mielddisbukta sámi servodahkii.*” Dát geardduhuvvui Nordlándda fylkkagieldda sámekonferánssas 24.11. 2006⁴¹.

Ráđdehus ovddidii iežas davviguovlostrategiija⁴² 01.12. 2006. Álgoálbmogiid birra daddjo ahte davviguovlopolitihka galgá sidjiide veahkkin suddjet eallinbirgenlági, ealáhusaid, historjjá ja kultuvrra davviguovlluin. Álgoálbmotdimenšuvdna lea davviguovlopolitihka integrerejuvvon oassi. Ollislaš riggodathálddašeapmái gullá álgoálbmotealáhusaid luonddu birgenlági gáhtten, árbevirolaš álgoálbmotmáhttu ja boazodollui areálat. Maiddái rittu birrasa gáhtten ja árbevirolaš mearrabivdu ja luossabivdu leat mielde (vrd. Čoahkkáigeasu čuokkis 5).

Lea erenoamáš dehálaš Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádahkii ahte Ráđdehusa davviguovlostrategiijas daddjo earret eará ahte (vrd. Oassi 2 ja 3):

- a. Máhttu lea dat mii doallá davviguovlostrategiija čoahkisin. Davvin lea álgoálbmotdimenšuvdna máhttoovdáneamis dehálaš, ja šaddá deattuhuvvot dálkkádatrieddamiid barggus ja Árktalaš ráđi heiveheamis. Galgá nannet ja ovdánahttit álgoálbmotfierpmádaga gaska- ja olgoriika akademalaš birrasa, mii dutká erenoamážit álgoálbmogiid guoski váttisvuodaid.
- b. Lassi internašunaliseren ovdáneapmi addá ođđa vejolašvuodaid, muhto bidjá seammás deattu álgoálbmogiid kultur- ja eallinbirgenláhkái. Lea dehálaš ahte álgoálbmogiid vuoigatvuoddat doahttaluvvojit davviguovlluid riggodagaid ja birrasiid geavaheamis ja hálddašeamis, vai álgoálbmotservodagat galget ceavzit dáin globála rievdadusproseassain.

⁴⁰ Sámediggi čoahkkimis 27.- 30.11. 2007 áššis 68/07 Čuovvuleapmi davviguovloovdáneamis:

➤ http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_sametinget_norsk/wfdocument.aspx?journalpostid=2007016986&dokid=119999&version=1&variant=P&

⁴¹ Sámáhtačálli ságat Romssa ja Nordlándda sámekonferánssain 2006 leat gávdnamis:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dep/politisk_ledelse/Tidligere-statssekretarer-og-radgivere/statssekretar_berit_oskal_eira/taler_artikler/2006/Troms-fylkeskommunes-samekonferanse-26-oktober-2006.html?id=450268

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dep/politisk_ledelse/Tidligere-statssekretarer-og-radgivere/statssekretar_berit_oskal_eira/taler_artikler/2006/Nordland-fylkeskommunes-samekonferanse-24-november-2006.html?id=437243

⁴² Ráđdehusa davviguovlostrategiija 01.12. 2006 lea gávdnamis sihke dárogillii ja eará gielaide:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/rapporter_planer/Planer/2006/Regjeringens-nordomradestrategi.html?id=448697

➤ www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Action-plans-and-programmes/2006/Strategy-for-the-High-North.html?id=448697

- c. Ráđđehus hálida ahte álgoálbmogiin davvin galgá nana sajádat ja rolla iežaset dili ovdánahttimis. Álgoálbmogiid dili lea lunddolaš ja dehálaš oassi Ruoššain ovttasbarggus.
- d. Go lea sáhka davviguovlluid ekonomalaš doaimmas, de searvá Ráđđehus oktasaš standárddaid ovdánahttimii, álgoálbmogiid ektui.
- e. Ráđđehus searvá sámi ášahusaid kapasitehta- ja máhttohuksemii, erenoamážit álgoálbmotguoski dutkamii, ja láchčá dili nu ahte dát ášahusat aktiivvalaččat sáhttet oassálastit internašunála ovttasbargui.

Ráđđehus namaha maiddái Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga ásaheami Ssddieđ.nr.28 (2007-2008) Sámeapolitihkka (vrd.čuočkkis 2.5 Julevsámit⁴³). Čujuhusain Ráđđehusa davviguovlostrategiijii, namuhuvvo maiddái davviguovlluid álgoálbmotovttasbargu ollislaš govain strategiijaid ja doaibmajuid ektui (vrd. čuoggáid 1.5.2-1.5.4 s.39-41).

2.4.3 Riikaoassejuogus

Riikaoassejuogus (RJ) cealká 31.05.- 01.06. 2006 davviguovlovuoruheami birra earret eará ahte:

Norggas lea nana árbevierru čatnon gažaldagaide mat gusket álgoálbmogiidda ja sin servodatovdánahttima oassálastimii. Sirkumpolára perspektiivvas lea lunddolaš ahte Sámediggái ja sámi ášahusaide addojit rámmaeavttut, ekonomalaččat ja mearridanválddalaččat, váldit erenoamáš ovddasvástádusa dán suorggis.” (vrd.ášši 15/2006⁴⁴).

Fierpmádaga ohcamuša vuodul 13.10. 2006 addá RJ čoahkkimis 01.- 02.11. 2006 400 000 ruvdnosaš álggahandoarjaga hukset sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga ja hábmnet fierpmádaga vuodu. RJ lea positiiva dasa ahte fierpmádat fáttmastivčče buot áššáiguoski sámi ášahusaid daid njealji davimus fylkkain ja ávžžuha viiddidit listtu vejolaš ovttasbargoguimmiiguin RJ-guovllus (vrd.ášši 36b/2006⁴⁵).

RJ čoahkkimis 22.- 23.02. 2007 dáhttot earret eará 2008 stáhtabušeahas vuoruhit fierpmádaga:

”Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádahkii ferte lasihit vásedin ruhtadeami nu ahte sáhttet váldit láiddesteaddji rolla, sihke našuvnnalaččat ja internašuvnnalaččat, duodaštit ášahuvvon máhtu ja leat mielde ovdánahttimin ođđa, vuodđun politihkalaš mearrádusaide.” (vrd.ášši 5/2007⁴⁶).

Mearrádusa duogášnotáhtas⁴⁷ čujuhuvvo ahte Norggas lea nana internašunála sajádat álgoálbmotgažaldagain ja ahte leat sihke resurssat ja orgánat/ášahusat mat addet vuodustusa váldit jodiheaddjirolla dán suorggis. Ovddiduvvo dehálažžan doarjut Sámedikki ja sámi ášahusaid ja aktiivvalaččat leat mielde ásaheamen fierpmádaga nu ahte ášahusat sáhttet ávdnet oktasaš ja ovttastahnton gelbbolašvuoda (vrd. čuoggáid 2.1 ja 2.1.1).

⁴³ Čuočkkis 3.5 St.dieđ.nr.28 (2007-2008) elektrovnnalaš versuvnnas:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-28-2007-2008-/3.html?id=512841

⁴⁴ Riikaoassejuogus 31.05.- 01.06. 2006 ášši 15/2006 Davviguovlovuoruheapmi RJ vuodul gávnnet dás:

➤ www.lu.no/files/PROTOKOLL_HAMMERFEST.doc

⁴⁵ www.lu.no/images/stories/dokumenter/generell/proto.doc

⁴⁶ www.lu.no/images/stories/dokumenter/Sakspapirer/22.02.07:%20Bodoe/protokoll_bod_22-23_februar.doc

⁴⁷ www.lu.no/images/stories/dokumenter/Sakspapirer/22.02.07:%20Bodoe/sak_5_nordomrde.doc

2.4.4 Fylkkagiellat

Finnmárkku fylkkagiella evttoha Olgoriikadepartementii 20.04. 2006 earret eará ahte berre Guoládaga sámiid várás ráhkkanahhtit ovdánahttinprográmma surggiin ealáhusovdáneapmi, máhttoovdáneapmi, kultuvra ja identitehta davviguovlovuoruheami olis⁴⁸. Evttohuvo ahte SEG – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš, Deanus jodiha prográmma. Dát šaddá maiddái oassin 05.12. 2006 fylkka internašunála strategiijain Finnmarkku fylkkagiella bealis 2007-2010.

Romssa fylkkagiella davviguovlluid fylkkadiggediedáhusas 05.12. 2006 vuoruhuvvojit earret eará ášahushukseamiid. Das cealká fylkkaráđđi áigu “*anġiruššat ásaht duođaštan- ja ovdanbuktinguovddáša davvi olbmuide geat gullet Riddu-Riđđu birrasii.*” Guovddáš galgá nannet álgoálbmogiidgaskasaš ovttasbarggu oppa sirkumpolára guovllus ja ovdanbuktit álgoálbmotkultuvrra eanetloguálbmogiidda álgoálbmogiid iežaset eavttuid vuodul⁴⁹.

Nordlándda fylkkagiella čujuha iežas davviguovlovuoruheami doaibmaplána⁵⁰ 16.04. 2007 Sámi ášahusaidda davviguovlluid fierpmádaga ásaheapmái, namuha sámi ášahusaidda Nordlánddas ja cealká bajit perspektiivan ahte:

Lea stuorra hástalus Nordlándda sámi ášahusaide ovdánahttit iežaset daid hástalusaid ektui maid davviguovlovuoruheapmi mielddisbukta. Fylkkagiella bargu lea láhčit dili dákkár álgagiidda, ja leat mielde ovdánahttimin sámi ášahusaidda návccaid ja gelbbolašvuoda davviguovloguosi doibmii. Erenoamážit guoská dat máhttoovdáneapmái, árvolassáneapmái ja rájáidrastideaddji ovttasbargui álgoálbmotperspektiivvas.” (vrd. čuoggá 2.2 s.7).

Evttohit maiddái Árranii bidjat guokte proševtta gelbbolašvuoda ektui (vrd. čuoggá 5.3 Doaibmabidju 2)

Fylkkadiggi Davvi-Trøndelaga fylkkagiella meannudii 26.04. 2007 iežaset davviguovlostrategiijaid. Dain lea eanet dábaláš karaktera mas eai namut álgoálbmogiid erenoamážit⁵¹.

⁴⁸ Finnmarkku fylkkagiella reivve 20.04.2006 Olgoriikadepartementii:

➤ www.ffk.no/docs/020d069c-f257-4e3a-877a-7e9e8e0a9885.pdf

⁴⁹ Fylkkadiggediedáhus 2006:2 Searvevuotta ja vejolašvuodat davvin 05.12. 2006:

➤ [/www.tromsfylke.no/dokumentarkiv/Fylkestingsmelding22006Nordomrdemeldinga0000.pdf](http://www.tromsfylke.no/dokumentarkiv/Fylkestingsmelding22006Nordomrdemeldinga0000.pdf)

⁵⁰ Nordlándda fylkkagiella davviguovlovuoruheami doaibmaplána 16.04. 2007:

➤ <http://labb.nfk.no/politiskesaker/filer/Prod/2007/FT/2007008557-1.Doc>

⁵¹ Meannudeapmi áššis 17/07 Davvi-Trøndelaga fylkkadikki davviguovlostrategiijat 26.04. 2007 leat gávdnamis:

➤ www.ntfk.no/bibliotek/saker/2007/FT/FT07017Vedtak.dot

Kapihttal 3 2007 ja 2008 doaimmat

3.1 2007 barggut

2007 bargguid ovdánahttima vuodđun ledje:

- Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga mihttomearit (vrd. čuoggát 2.2 ja 2.3.2 dán čállošis)
- Sámediggeráđi dieđáhus internašunála áŋgiruššansurggiid birra (vrd. čuokkis 2.4.1 dán čállošis)
- Rádđehusa davviguovlostrategiija (vrd. čuokkis 2.4.2 dán čállošis)
- Ja muhtun oktasašdoaimmat mat leat vuoruhuvvon 2007 bargoplánas⁵², nu mo ledje čilgejuvvon fierpmádaga ohcamušas Bargo-ja Searvadahttindepartementii 26.02. 2007.

Dás bohciidedje vihtta barggu maid Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat galgá čadahit 2007:

1. Ráhkadit evttohusa prográmmii man olis galgat kártet ja duodaštit sámiid árbevirolaš máhtu. Prográmmaovddasvástádus biddjo Sámi Allaskuvlla/NSI vuollái. Prográmma vuosttaš oassin čadahuvvo pilohtaprošeakta. Dat mii bargojuvvo 2007, lea pilohtaproševtta ovdánahttin.
2. Bidjat johtui barggu man ulbmilin lea hábmet dakkár proševtta: Hearkkesvuodaañalysaid ja heivehanstrategiijaid ovdánahttima plánenreaidun álgoálbmotservvodagaide ja eará smávva servvodagaide go deivet dálkkádatrivdadeamit, lasi ekonomalaš doaimmat ja fievrrideamit davviguovlluin. Dát lea erenoamážit čadnon Barentsábi oljo- ja gassadoaimmaid lasihanplánaide. Lagat čielggadeapmi Ealat Network Study ektui lea dán oktavuodas dehálaš. Mii vuordit ahte čielggadeapmi EALÁT ektui lea čadahuvvon 2007 mielde.
3. Bidjat johtui barggu man ulbmil lea ovdánahttit oktasaš standárddaid álgoálbmogiid ektui. Dát guoská ekonomalaš doaimmaide davviguovlluin. Dat fátmasta policy-ovdánahttima, iešguđetge ekonomalaš doaimmaid árvvoštallama, luondduriggodagaid ávkkástalli industriija servvodatlaš geatnegasvuodaid jnv. Mii vuordit ahte 2007 čadahuvvojit dát barggut: bidjat johtui proševtta, mannat Kanadai oahppomátkái. Dasto lágídit seminára sámi beroštumiid birra Barentsábi oljo- ja gassadoaimmaid lasihanplánaide ektui, jus dása fidne sierra ruhtadeami.
4. Joatkit huksemis Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat go:
 - a. viiddida fierpmádaga vejolaš ođđa sámi ášahusaiguin Norgga bealde, vrd. Ohcamušat Samijen Sijtes, Sijti Jarnges ja Várdobáikkis.
 - b. árvvoštallá fierpmádaga viiddidit riikkarájaid badjel ja fátmastit Ruotabeal, Suomabeal ja Ruoššabeal sámi ášahusaid. Dán dahkat go ráhkkanahhtit ja lágídit seminára rájáidrastideaddji fierpmádatovttasbarggu birra dáid riikkaid sámi ášahusaiguin ovttas.

⁵² Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga 2006 jahkedieđáhus ja 2007 bargoplána leat gávdnamis dás:

➤ <http://arran.custompublish.com/Arsmelding-2006-og-arbeidsplan-2007-nordomraadenettverket.562840-70802.html>

- c. árvoštallá viiddidit fierpmádaga ja álgit bargat eará áššiiguin go davviguovlogažaldagaiguin. Dát lea ášši mas maddái fertet digaštallat sámédikkiiguin ja Sámi parlamentáralaš rádiin.
 - d. guorahallá iešguđet ruhtadanvejolašvuodaid fierpmádaga bargguide, guhkit áigge perspektiivvas.
5. guorahallat ja árvoštallat Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat vejolašvuodaid šaddat miellahtun North Norway European Office, Brussel.

3.2 Prošeavttat

Mii guoská iešguđet prošeavtta čadaheapmái, de lea Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat mearridan ahte prošeavttat nu guhkas go vejolaš galget čadnojuvvot ovttá dahje moatte ášahussii mat de sáhttet daid čuovvulit. Fierpmádaga bargu lea vuolggahit, jus leaš dárbu maddái veahkehit prošeavttaid ovdánahttimis, ja digaštallat mo iešguđet ášahusa prošeavttaid ja eará davviguovlobargu ovdána. Dán bargat juohke ášahusa njálmmálaš ja vejolaččat čálalaš raporttaid ektui, dát lea lonuhallandihte oktasaš vásáhusaid ja nu guhkás go vejolaš ovdánahttit oktasaš ulbmiliid davviguovlobarggus, ovttasbargošiehtadusa rámmaid siskkobealde.

3.2.1 Sámiid árbevirolaš máhttu

Sámediggi jearai juovlamánus 2006 Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádagas vejolašvuoda álggahit prošeavtta mas registrere, duodašta ja seailuha sámi árbevirolaš máhttu. Buvttii ovdan moanaid čilgehusa ángiruššamii (vrd. čuokkis 2.4.1 nr.1 dán čállošis). Fierpmádat mearridii bargoplánastis 2007 bidjat prošeavtta Sámi allaskuvlii/NSI:i⁵³ (vrd. čuokkis 3.1 nr.1 dán čállošis). Sihke Sámi allaskuvllas ja NSI:s lea árbevirolaš máhttu leamaš okta váldobargosurggiin, sihke dutkamis ja oahpus. 2007 ja árra giđa 2008 mielde ráhkadii Sámi Allaskuvla pilohtaprošeavtta evttohusa. Dán olis čoahkkinnasttii Sámediggi 10.01. 2008 moanaid ášahusaiguin ja fierpmádagain. Čoahkkima fáddá lei ovdánahttit árbediehtobargguid.

Pilohtaprošeavtta ”*Árbediehtu –sámi árbevirolaš máhttu kárten, seailuheapmi ja geavaheapmi*” váldoulbmil lea, ON konvenšuvnna biologalaš girjjatvuoda birra, artihkal 8j, siskkobealde, earret eará čilget;

- mo vuodđudit ja ovddidit dutkanvuoduštuvvon vugiid mo systemáhtalaččat čohkket, vurket ja seailuhit sámi árbedieđuid Dát bargu galgá leat ávkin báikegottiide, dutkamii, luondohálldašeapmái, ceavzilis ealahus- ja servvodatovdáneapmái ja biologalaš ja kultuvrralaš girjjatvuoda seailuheapmái/čalmmustuhttimii.
- mo prošeakta sáhtta váikkuhit árbedieđu čalmmustuhttimii, legitimeremii ja viidásut ovdánahttimii Pilohtaprošeavtta guovddáš áššin lea gávnnahit mo buoremusat sáhtta seailuhit, geavahit ja vurket čohkkejuvvon dieđuid olámuttos. Dán prošeavttas geavahuvvo doaba máhttovurken dahje seailuheami registara-sániid sajis. Lea lunddolaš ahte sámi árbedieđut mat leat čohkkejuvvon galget leat olámuttos báikegoddái mii lea buvttadan dokumenterejuvvon árbedieđuid.

⁵³ Sámi allaskuvla ja Sámi Instituhtta náitojuvvui oktan ášahussan 2005. Dál lea ášahusa namma Sámi allaskuvla.

- mo prošeakta sáhtta váikkuhit našunála prográmma ráhkadeapmái, man olis kárte, dokumentere ja vurke sámi árbedieđuid. diekkár prográmma olis galget maid boahtit ovdan makkár vejolašvuođat gávnojit prošeaktaviiddideapmái miehtasámi prográmma.

Prošeaktaáigodat lea guokte ja bealle jagi, ja galgá organiserejuvvot searvevuodamodealla mielde mii fátmmasta dutkanásahusaid, báikkálaš ásusaid, báikegottiid ja árbečehpiid. Goabbatbeallásašvuohta, vásáhusaid lonohallan ja refleksiivitehtta galget leat vuđolaš árvvut dokumentašunvugiid ja ehtalaš njuolggadusaid ovdánahttimis ja vuoigatvuodagažaldagaid čielggadeamis. Metodologiija ja njuolggadusat galget fátmmastit kártenbarggu organiserema ja koordinerema, čohkken- ja giedahallanvugiid ovdánahttima, kollektiiva ja individuála dahkkivuoigatvuodaide čadnon riektegažaldagaid čielggadeami, ja čohkkejuvvon árbedieđuid boahtevaš geavaheami. Dasa lassin bohtet gažaldagat mat leat čatnon personsuodjalssii ja álgoálbmogiid vuoigatvuodaide.

Sámediggi, Bargo-ja searvadahttindepartemeanta ja allaskuvlla iešt ruhtadit pilohtaprošeavtta. Sámi Allaskuvla addá dárkilut dieđuid pilohtaprošeavttas⁵⁴.

Sámi ásusaid davviguovlluid fierpmádat lea dárkon ahte Ráđdehus St.dieđ.nr.28 (2007-2008) viidát čállá hástalusaid birra earret eará árbedieđuid ektui (vrd. kapihttal 13 Sámi kultuvra, árbediehtu ja dahkkivuoigatvuohta⁵⁵). Mii leat erenoamážit dárkon ahte celkojuvvo:

”Árbediehtu guoski davviriikkalaš ovttagu lea dehálaš sihkarastin dihte sámi kultuvrra davviriikkalaš perspektiivvas. Dat optimaliserešii ge resursageavaheami metodalaš ja geavatlaš árbediehtobarggu ektui. Dán ferte árvvoštallat dan kultuvrralaš ovttagu ektui mii muđui lea Davviriikkain ja ovttasráđiid Ruoššain, nannen dihte sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima.” (vrd. čuokkis 13.4 s.154. Bargo sámi árbedieđuiguin ja biologalaš girjjatvuodain Ruotas bohtá ovdan dieđáhusa čuoggás 13.1.1 bovssa 13.1 teavsttas, “Bargo artihkkaliin (j) Ruotas, s.151).

Ráđdehusa davviguovlluid áššedovdilávdegoddi lea loahpparaporttastis sámi árbedieđu birra geassemánus 2008 ávžžuhan ahte ferte:

”Ovdánahttit johtuibiddjon pilohtaprošeavtta sámi árbedieđu našunála prográmma (Sámi Allaskuvla lea prográmmaovddasvástideaddji) rájáidrastideaddji perspektiivvas ovttas áššái guoski ásusaiiguin Suomas, Ruotas ja Ruoššas.” (vrd. čuokkis 2.6.2 Álgoálbmogat s.14).

3.2.2 Harkivuodaanalysat - EALÁT

Fierpmádaga 2007 bargoplánas plánejuvvui bidjat johtui barggu man ulbmilin lea hábmet dakkár prošeavtta: Harkivuodaanalysaid ja heivehanstrategiijaid ovdánahttima pláneraidun álgoálbmotservvodagaide ja eará smávva servvodagaide go dálkádatrievdadeamit deaividit, lasi ekonomalaš doaimmat ja fievrrideamit davviguovlluin. (vrd. čuokkis 3.1 nr.2 dán čállois). Eaktun dán bargui lea čielggadeapmi Ealát Network Study hárrái. EALÁT prošeavtta jođiheddjiid čoaikkimis 15.02. 2007 Guovdageainnus dáhpáhuvai dakkár čielggadeapmi. Sámi

⁵⁴ Sámi Allaskuvllas oktavuodaolbmot leaba dutkandirektevra Jelena Porsanger ja ráđdeaddi Liv Østmo:

➤ www.samiskhs.no/index.php?c=62&kat=%C11gu

⁵⁵ Kapihttal 14 St.dieđ.nr.28 (2007-2008)elektrovnnalaš veršuvnnas:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-28-2007-2008-/14.html?id=512998

ásahusaid davviguovlluid fierpmádat oinnii dalle ahte ii lean šat vuodđu joatkit dáiinna bargguin nu mo lei plánejuvvon. Oassesivva lei maid váilevaš čuovvulankapasiteahta fierpmádagas. Deháleamos lea EALÁT-programma čadahit nu mo lea plánejuvvon. Dihto beliid mat gusket hearkvuodaanalysaide ja heivehanstrategiijaide sáhhti ankke čuovvulit, muhto dát dáhpáhuvašii lagas ovttasbargguin EALÁT-prošeavtta jodiheddjiiguin.

EALÁT lea riikkaidgaskasaš polárjagi (IPY 2007-2008⁵⁶) olis mángga iešgudet prošeavttaid ja doaimmaid čohkkehus. Árktalaš ráđđi, Sámi allaskuvla ja Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš leat ovddasvástideaddji ásausat ja ovttasbarget earret eará Romssa Universitehtain, Norgga šibitdoavttirallaskuvllain, Meteorologalaš instituhtain, CICERO:in, Oslo Universitehtain, NASA:in, ESA-Polarview:in ja Ruošša Dieđaakademijain. Máilmmi boazoálbmogiid searvi (MBS) lea vuolggahan EALÁT-čohkkehusa. EALÁT galgá geahčadit mo dálkkádatrivedeamit váikkuhit boazoealáhussii ja boazoguohtumiidda. Davvi boazodoalloservvodagain leat dál johtilis nuppástuvvamat. Dehálaš ulbmil prošeavttain lea ovttaštit árbedieđuid ja dieđalaš dieđuid. Oassi oasseváldiin bohtet norggas, oassi bohtet eará riikkain, earret eará davviriikkain, USA:s ja Ruoššas. EALÁT-čohkkehusa doarju earret eará Norgga dutkanráđđi Davviriikkaid ministarráđđi, Statoil, Olgoriikadepartemeanta ja Bargo- ja searvadahttindepertemeanta. EALÁT-programma⁵⁷ doaibmá áigodaga 2007-2010.

Sámi ásausat davviguovlluid fierpmádat lea mearkkašan ahte EALÁT lea máinnašuvvon St.dieđ.nr.28 (2007-2008) (vrd. boksa 12.2 čuoggá 12.5.2:s⁵⁸ s.147) ja⁵⁹,

1. oaidná ahte EALÁT Network Study lea čoavddaprošeakta álgoálbmogiid ja boazodoalu ektui Riikkaidgaskasaš Polárjagis, masa maiddá Árktalaš ráđđi ja University of Arctic guorrasit , ja
2. deattuha man dehálaš dat lea, erenoamážit sámi dutkamii ja muđui álgoálbmotdutkanii, maiddá diehtosirdimii ja oahpposirdimii eará sámi- ja álgoálbmotánjiruššamiid ektui, ja
3. dovddasta prográmma gelbbolašvuodaloctenbeavttu rájaidrasttideaddji perspektiivvas bargguid ja kursafálaldagaid bokte bachelor-, master- ja dr.grádstudeanttaide davviguovlluin, ja prográmma guovdalastima árbedihtui ja árbedieđu ja dieđalaš máhtu ovttaštimii, ja
4. ávžžuha prográmmii buoret ruhtadeami dáiin surggiin:
 - a. Stipendiáhtat mat bohtet dahje ellet álgoálbmotguovlluin Sámis ja Ruoššas
 - b. Luonddudieđalaš ja Servvodatdieđalaš komponenttat, nu mo ekonomalaš fágat
 - c. Prográmma koordineren ja doaibma
 - d. Seminárat fáttain árbedieđuid dieđalaš dieđuid ektui davviguovlluin.

Ráđđehusa davviguovlluid áššedovdilávdegoddi lea loahparaporttastis geassemánu 2008 cealkán ahte EALÁT *”lea dehálaš hearkkesvuodaanalysaid ja heivehanstrategiijaid ovdánahttimii álgoálbmogiid váras ja earáid váras, mas váldá vuhtii davviguovlluid dálkkádatrivedemiid.”* (vrd. čuokkis 2.6.2 álgoálbmogat s.14).

⁵⁶ Riikkaidgaskasaš 2007-2008 polárjahki - International Polar Year 2007-2008 (IPY), Norga:

➤ www.polaryear.no/index.html

⁵⁷ Dárkilut dieđut EALÁT birra: www.ealat.org

⁵⁸ Boksa 13.2 čuoggás 13.5.2 St.dieđ.nr.28 (2007-2008) elektrovnnalaš veršuvnnas:

<http://www.regjeringen.no/se/dep/aid/Dokumeanttat-/Proposiuvnat-ja-dieahasat-/Stuorradiggedieahasat/2007-2008/Sdie-nr-28-2007-2008-.html?id=514290>

⁵⁹ Vrd. Sámi ásausat davviguovlluid fierpmádaga čoahkkinn 06.12. 2007 Ášši 11/07 protokollas 2 2007:

➤ <http://arran.custompublish.com/protokoller.70801.no.html>

3.2.3 Álgoálbmotstandárddat

Go resursat juhkkosedje jagi 2007 bargoplána olis, de biddjui Árran julevsáme guovddásjii ja Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddázii barggu man ulbmilin lea ovddidit oktasaš standárddaid ekonomalaš doaimmaide davviguovlluin álgoálbmogiid ektui⁶⁰. Bargoplána mielde ledje 2007 barggut ásahtit prošeavtta ja mannat oahppomátkái Kanadai (vrd. čuokkis 3.1 nr.3 dán čállošis).

Oahppomátka Kanadai čađahuvvui 7. jahkásaš álgoálbmogiid oljo- ja gássaforuma oktavuodas - ”The 7th Annual Aboriginal Oil and Gas Forum” 28.- 29.04. 2008 Edmontonas, Kanadas⁶¹. Forum lea jahkásaš deaivvadanbáiki industriijafitnodagaide, eiseválddiide ja álgoálbmogiidda geat digaštallet hástalusaid mat leat čadnon oljo- ja gássadoaimmaide álgoálbmotguovlluin Kanadas. Jagi 2007 foruma váldofáddá lei stáhta- ja guovllueiseválddiid ja industriija juridihkalaš geatnegasvuohta konsulteret álgoálbmogiid go plánejit ekonomalaš doaimmaid álgoálbmotguovllus, makkár ekonomalaš vejolašvuođaid oljo- ja gássadoaimmat buktet álgoálbmotservvodagaid ovdánahttimii, ja biras- ja resursadoahttalusaid birra oljo- ja gássadoaimmaid olis. Oahppomátka čađahuvvui maiddái danin go ozaimet ovttasbargoguimmiid boahttevaš prošeaktii.

Prošeavtta ráhkkaneamit leat leamaš dát: Árran lea mañimuš golbma jagi doallan jahkásaš logaldallama álgoálbmogiid birra mastergrádukurssas árjahálddašeami birra Bádádjo Gávpeallaskuvllas. Leat ain ovdánahttimin prošeavtta, ja dárbašit sierra ruhtadeami ovdalگو sáhttit dan bidjat johtui.

Sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádat lea mearkkašan ahte Ráđđehus geardduha davviguovlostrategiija mihttomeari (vrd. čuokkis 2.4.2 bustáva d dán čállošis), ahte áigu leat fárus das ahte ráhkaduvvoše oktasaš álgoálbmotstandárddat davviguovlluid ekonomalaš doaimmain, St.dieđ.nr.28 (2007-2008) čuokkis 1.5.4 s.40.

Ráđđehusa davviguovllu áššedovdilávdegoddi lea loahpparaporttastis geassemánus 2008 ná ávžžuhan oktasaš álgoálbmotstandárddaid birra:

”Ovdánahttit oktasaš álgoálbmotstandárddaid davviguovlluid ekonomalaš doaimmain. Dás berrešii ovdánahttit rájáidrasttideaddji sirkumpolára prošeavtta man Sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádat jođiha.” (vrd. čuokkis 2.6.2 álgoálbmogat s.14).

3.2.4 Eará prošeavttat

Eará rájáidrasttideaddji doaimmaid gaskkas maid fierpmádat ii leat álggahan, fierpmádatásahusat leat iešheanaláčat daid čađahan, dás namahat:

⁶⁰ Vrd. protokolla 2/2007 čoačkkimis 06.12. 2007 ášši 16/07 2007 bargoplána – Resursaid juohkin:

➤ <http://arran.custompublish.com/protokoller.70801.no.html>

⁶¹ Dárkilut dieđut forumas ja prográmmas:

➤ www.insightinformation.com/index.cfm?ci_id=25283&la_id=1

1. Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš - SEG, Deanus, mii bargá prošeavttain man ulbmil lea ođđasit álggahit sámi bearašboazodoalu Guoládagas, ja Guoládaga álgoálbmogiid ovdánahttinprográmmain⁶². Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat
 - oaivvilda ahte lea hui buorre bargat ođđasit álggaheamen boazodoalu Guoládagas. Mii oaidnit ahte bargu lea álggahuvvon dárbbášlaš investeremiiguin, geavatlaš álggahanbargguiguin ja gelbbolašvuodáhuksemiin,
 - registrere ahte Guoládaga álgoálbmogiid ovdánahttinprográmmabarggut leat álggahuvvon. Mii oaidnit maid dárbbu erenoamážit guovdilastit Guoládaga duojáriid⁶³, ja ahte dilli láchčojuvvo máškidis ruhtadanprográmmii dakkár fitnodatálggahemiide, ovdamearkadihte fierpmádatkredihtain.
2. Árran – julevsáme guovdásj, Divttasvuonas mii lea álggahan barggu ovdánahttit ovttasbarggu Gárjila vepsalaččaid ja Nordlándda sámiid gaskkas,⁶⁴ ja dán olis maid oahppoprográmma álgoálbmogiid birra davviguovlluperspektiivvas. Mañimus doaimmas gávdno sierra raporta⁶⁵. Prošeavttat leat Nordlándda fylkasuohkana davviguovlluáŋgiruššama doaibmaplána oassin (vrd. čuokkis 2.4.4 dán čállošis).

3.3 Eará barggut

3.3.1 Fierpmádaga viiddideapmi

Dakko mii guoská ođđa sámi ášahusaid miellahttovuhtii Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádagas, de čujuhat 09.02. 2007 prinsihppamearrádussii⁶⁶ :

”Sámi ášahusat mat háliidit miellahttun Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádahkii váldojit miellahttun čálalaš ohcamuša vuodul mas duodaštít ahte dorjot:

1. geassemánu 29.b. 2006 soahpamuša ”Sámi ášahusaid gaskasaš ovttasbargosoahpamuš davviguovlogažaldagain”.
2. fierpmádaga mearrádusa 29.06. 2007 mas bohtá ovdan ahte Árran lea fierpmádaga koordináhtor, ja ahte juohke miellahttoásahusas lea fierpmádatkoordináhtor.

Ruhtadanásahusat mat leat mielde ruhtadeamen fierpmádaga barggu, sáhttet váldit oasi observatevran fierpmádaga čoahkkimiin ruhtadanáigodagas. Observatevrrat gokčet iežaset goluid”.

Dán duogázis dohkkehuvvojedje dát sámi ášahusat 06.12. 2007 fierpmádaga ođđa miellahttun seammá beaivvi rájes⁶⁷:

⁶² Dárkilut dieđuid Sámi ealáhus ja guorahallanguovddáš – SEG birra:

➤ www.seg.deatnu.no/index.htm

⁶³ (Geavahuvvon dárogielteavsttas)

⁶⁴ Prošeakta lea Nordlándda fylkasuohkana davviguovlluáŋgiruššama doaibmaplána oassin. Eanet dieđut:

➤ <http://arran.custompublish.com/vepsere.108274.no.html>

⁶⁵ Oahppoprográmma álgoálbmogiid birra davviguovlluperspektiivvas. Loahparaporta borgemánu 28.b. 2008:

➤ <http://arran.custompublish.com/studieopplegg-om-urfolk-i-et-nordomraadeperspektiv.4505044-43226.html>

⁶⁶ Geahča fierpmádaga protokolla 1 2007 ášši 03/07 Miellahttoásahusaid ja observatevrraid dohkkeheami birra:

➤ <http://arran.custompublish.com/protokoll-1-2007-samiske-institusjoners-nordomraadenettverk.4495854-70801.html>

⁶⁷ Geahča fierpmádaga protokolla 2 2007 ášši 08/07 Čuovvovaš ášahusaid miellahttovuoda dohkkeheapmi ...

- Saemijen Sijte, Snoasa, Davvi-Trøndelaga
- Sijti Jarnge/Sámi kulturguoovddáš, Árborde, Nordlánda
- Várdobáiki sámi guovddáš, Nordlánda/(Romsa)

3.3.2 Dutkanfierpmádat ja sámi gealboguovddáš Guoládagas

Sámi Allaskuvla lágidi 21.- 22.11. 2007 fágaseminára álgoálbmotdutkanma birra ja nuortalaččaid birra dieđuid gilvima. Semináras digaštalle dutkit ruoššabealde ja skandinávabealde boahteáiggi álgoálbmotdutkanma dárbbuid Guoládagas, fierpmádatásaheami ja boahtti sámi gealboguovddáža Lujávrris, Murmánska oblastas, Ruoššas. Mearriduvvui ovdánahttit fierpmádaga boahťan dutkiid ja Sámi allaskuvlla gaskii. Áigumuš lea maid lágidi internášunála seminára Guoládagas 2009. Fierpmádatásahemiid birra cealká Ráđđehusa davviguovlluid áššedovdilávdegoddi geassemánu 2008 loahpparaporttastis earret eará:

”Seammás fertejit sámi ásašusat mat barget dutkamiin, oahpahusain, máhtto – ealáhus- ja kulturovdánemiin nannejuvvot, rájáidrasttideaddji fierpmádaga fertejit maid ovdánahttojuvvot. Dakkár fierpmádaga ovdamearkan lea Álgoálbmotfierpmádat dutkama ja oahpu várás, Sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádat ja sámi dutkanfierpmádat Guoládagas mii lea vuolggahanbottus.” (vrd. čuokkis 2.6.2 Álgoálbmogat s.14).

Eai leat vuodđuduvvon sierra sámi ásašusat ruoššabeal sámiid gaskkas. Davviguovloperspektiivvas dát hedjonahtta vejolašvuodaid ovdánahttit ceavzilis rájáidrasttideaddji ovttasbarggu sámi ásašusaid gaskkas dán riikkain gos sámít ášset. Seammás lea siskáldas dárbu mealgat stuoris ovdánahttit sámi ásašusaid mat fuolahit iešguđetlágan dárbbuid ruoššabeal sámiid gaskkas. Danin leage hui dehálaš, sihke Guoládatnjárgga sámi álbmogii, rájáidrasttideaddji sámi ovttasbargui Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša gaskkas, ja buot gávcei árktalaš riikkaid ovttasbarggu ollislašvuhtii ahte sámi gealboguovddáš vuodđuduvvo Guoládagas, Ruoššas. Dakkár guovddáš doaimmašii báikkálaš sámi gelbbolašvuodaovdánahttinbarggus Guoládagas. Dat maid doaimmašii našunála sámi ovttasbargoguoibmin Ruoššas Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša sámi ásašusaid rájáidrasttideaddji davviguovloovdánahttinbarggus.

Dán dihte doarjui sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádat 06.12. 2007 dutkanfierpmádaga ovdánahttima, báikkálaš sámi ángiruššama sámi gealboguovddáža ásaheami Lujávraí Murmaska oblastas, Ruoššas, ja bivddii daid eiseválddiid, ruhtadeddjiid ja NGO: id maidda ášši guoskkai váikkuhit dakkár guovddáža vuodđudeapmái, doibmii ja ovdánahttimii⁶⁸. Fierpmádaga mearráduš sámi gealboguovddáš Guoládagas – áššis čuovvu mielddusin erenoamáščálušin.

Sámi gealboguovddáža ásaheapmái Lujávraí, Murmanska oblastas Ruoššas ferte dahkkot sierra prošektan sierra ruhtademiin.

Ráđđehusa davviguovlluid áššedovdilávdegoddi lea loahpparaporttastis geassemánuš 2008 ávžžuhan:

”Čuovvulit (Sámi ásašusaid davviguovlluid fierpmádaga olis) báikkálaš sámi ángiruššama Lujávrris Murmanska oblastas, Ruošša, sámi gealboguovddáža ásaheapmái Guoládahkii Ruoššas..” (vrd. čuokkis 2.6.2 álgoálbmogat s.15).

➤ <http://arran.custompublish.com/protokoll-2-2007-samiske-institusjoners-nordomraadenettverk.4495858-70801.html>

⁶⁸Geahča fierpmádaga protokolla 2 2007 áššit 15/07 ja 16/07 (vrd. ovddeš julgoža).

3.3.3 Barggakehtes doaimmat

Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga 2007 plánejuvvon barggut (vrd. čuokkis 3.1 dán čállošis) mat báhce barggakehtta áigodaga 2007 – 2008 gida leat dát barggut:

Nr 4:

- b. Árvvoštallat fierpmádaga viiddidit riikkarájaid rastá ja fátmmastit Ruotabeal, Suomabeal ja Ruoššabeal ášahusaid. Dát ii guoská Ruššii (vrd. čuokkis 3.3.2 dán čállošis). Plánejuvvon seminára dán olis ii lágiduvvon, muhto báhcá bargun fierpmádaga viidásut barggus.
- c. Árvvoštallat fierpmádaga viiddidit nu ahte bargogoahhtá maddái eará áššiiguin go davviguovlogažaldagaiguin. Plánejuvvon digaštallan Sámedikkiin ja Sámi parlamentáralaš ráđiin ii čađahuvvon, muhto báhcá bargun fierpmádaga viidásut barggus.
- d. Plánejuvvon guorahallan iešguđet ruhtadanvejolašvuodaid guhkit perspektiivvas báhcá maid fierpmádaga boahhte bargguide oassin.

Nr 5:

- e. Plánejuvvon guorahallan ja árvvoštallan Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga vejolašvuodaid šaddat miellahttun NorthNorway European Office:s, Brusselis, báhcá bargun fierpmádaga viidásut barggus.

Kapihttal 4 Resursageavaheapmi

4.1 Čoahkkimat ja prošeaktabargit

Lágiduvvon fierpmádatčoahkkimat:

- geassemánu 11.- 12.b. 2006 Guovdageainnus ja Romssas: Ráhkkanahkti čoahkkimat
- suoidnemánu 29.b. 2006 Guovdageainnus: Ovttasbargošiehtadusa vuolláičállin, Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga vuodđudeapmi
- čakčamánu 4.- 8.b. 2006: Guovdageainnus bargočoahkkimat (vrd. čuokkis 2.3.1)
- guovvamánu 9.b. 2007 Guovdageainnus: Fierpmádatčoahkkin
- juovlamánu 6.b. 2007 Álttás: Fierpmádatčoahkkin

Formála čoahkkimiidda lassin leat iešguđetge ášahusaid fierpmádatovddasvástideaddji olbmot digaštallan fierpmádahkii guoski áššiid sihke e-maila bokte ja eahpeformála deaivvademiin dalle go leat leamaš seammá báikkis eará čoahkkima, seminára dahje konferánsa geažil.

Fierpmádatovddasvástideaddjit leat:

- Erenoamáš ráđdeaddi Sven-Roald Nystø, Árran – julevsámi guovddáš , koordináhtora, Divttasvuotna
- Direktvevra Magne Ove Varsi, Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuodaguovddáš, Guovdageaidnu
- Stivrajodiheaddji Johan Mathis Turi, Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš, Guovdageaidnu
- Beaivválaš jodiheaddji Jan Roger Strømsmo, Saemijen Sijte, Snoasa
- Dutkandirektevra Jelena Porsanger, Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu
- Beaivválaš jodiheaddji Håvald Hansen, SEG – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš, Deatnu
- Hálldahusjodiheaddji Harald Balto, Sijti Jarngge, Árborde
- Stivralahttu Ingolf Kvandahl, Várdobáiki sámi guovddáš, Evenášši

Observatevra:

- Seniorráđdeaddi Karsten Bye, Davvi-norgga ja Davvi-Trøndelaga Riikkaossejuogus

4.2 Prošeaktagolut ja ruhtadeapmi

<u>Golut</u>	Ruvnmut
Bálká ja sosiála golut	288 599
Guorahallanbálvulusat, jorgaleapmi, fierpmádatbarggut Guoládatnjárggas	156 850
Ruoššas	
Mátkegolut ja fágaseminárat	255 686
Prentehusat	68 827
Hálddašangolut	50 823
Supmi golut	820 785

<u>Ruhtadeapmi</u>	Ruvnut
Bargo- ja searvadahttindepartemeanta	300 000
Davvi-Norgga ja Davvi-Trøndelaga Riikkaoassejuogus	400 000
Iešruhtadeapmi	120 785
Supmi ruhtadeapmi	820 785

Ohcamušas maid sáddiimet Riikkaoassejuhkossii 13.10. 2006 lei gollobušeahhta oktiibuot 1,072 milliuvnna ruvnnu. Olggobealvižžon ruhtadeapmi unnui 200 000 ruvnnuin dan ektui maid leimmet ohcan. Prošeaktagolut leat danin heivehuvvon ollislaš prošeaktaruhtadeapmái. Dát maid guoská iešruhtadanoassái.

Kapihttal 5 Bohtosiid árvvoštallan ja boahhteáiggi hástalusat

Prošeaktaáigodaga bohtosiid árvvoštallama hárrái lea stahsus ná:

1. Sámi ásaahasaid davviguovlluid fierpmádat lea ásaahuvvon gávcciin miellahttoásahasain Norggas.. Dát gávdnojit Davvi-Trøndelaga, Nordlándda ja Finnmárkku fylkkain. Ásaahasat leat: Saemijen Sijte, Snoasa, Sijti Jarngge-Sámi kulturguovddáš, Árborde, Árran – julevsáme guovddáš, Divttasvuotna, Várdobáiki sámi guovddáš, Evenášši, Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu, Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš, Guovdageaidnu, Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš, Guovdageaidnu ja SEG – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš, Deatnu. Vejolaš odđa miellahttovuođahcamušat meannuduvvojit dađi mielde go bohtet.⁶⁹

2. Go obbalaččat geahččá, de leat sámi ásaahasaid kapasiteahta davviguovllubargguid hástalusaid ektui buorránan Sámi ásaahasaid davviguovlluid fierpmádaga vuodđudemiin Ovttasbargooktavuođat leat ovdánahtton, nu ahte ásaahasat dál sáhttet váldit badjelaset stuorát bargguid, čadahit barggu spesifihkka rollain, ja oktiibuot váldit stuorát institušuvnnalaš ovddasvástádusa davviguovlobargguid álgoálbmotdimenšuvdnii čadnon ovdánahttimis ja – barggus.

Fierpmádaga vuodđudeami 29.06. 2006 rájes lea dattege geavvan nu ahte bargokapasiteahta buorráneapmi lea ”jávkan” dárbbalaš bargguide mat bohtet danin go fertet čuovvulit davviguovlobargguid ovdáneami. Dása gullet sihke iežamet siskkildas ovdánahtindárbbuid čalmmustuhttin ja jearaldagat eará ásaahasain mat dárbbaišit min veahki. Guhkit áigge badjel sáhtta dát, stuorát govas, hásatlit deassedeatu das maid Sámi ásaahasaid davviguovlluid fierpmádat lea cealkan prinsihpalaččat deahálažžan davviguovlobarggu ektui: *“Váldit vára ja láhčit dili álgoálbmotdimenšuvnna siskkit ja olggut perspektiivii davviguovlluid ovdánahttimis.”* (vrd. čuokkis 2.3.2 nr.1 dán čállois). Dát gusto erenoamážit jus eanáš boahhteáiggi ruhtadanvejolašvuođat čuvvot ”olgguldas perspektiivva”. Danin leat mii gávdnan hui beroštahttin ahte,

- St.diedáhusas.nr.28 (2007-2008) Sámediggi čállo ná davviguovlluid álgoálbmotovttasbarggu birra: *“Álgoálbmogat galget ieža beassat hukset kapasiteahta ja gelbbolašvuođa, nu ahte sáhttet duođas váikkuhit obbalaš servodatovdáneapmái, ja erenoamážit davviguovllu ovdáneapmái.”* ja ahte Ráđdehus earret eará áigu *“váikkuhit sámi ásaahasaid álgoálbmogiid guoski dutkama kapasiteahtahuksemmii”* (vrd. čuoggáid 1.5.2 ja 1.5.4 s.40-41).
- Sámediggi lea cealkán ahte: *“Lea hui dehálaš ahte álgoálbmogat ieža dutket servodatdiliideaset ja váldet oasi iežaset eavttuid mielde riikkaidgaskasaš máhttohuksemmis davviguovlluid birra. Iešgudetge sámi- ja álgoálbmotásahasain lea dás dehálaš rolla. Sidjiide fertet láhčit gelbbolašvuođahuksenvejolašvuođaid, ja dilli ferte maid láhččojuvvot ásaahasaid ovttasbargui.”* (vrd. Sámediggeráđi

⁶⁹ Riddu Riddu-guovddáš davvi álbmogiid várás vuodđuduvvui Gáivutnii, Romssa fylkkas ođđajagimánus 2008. Fierpmádagas lea leamaš oktavuotta guovddážiin.

➤ www.riddu.no/senter-for-nordlige-folk.44035.no.html

dieđáhus riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid birra 09.10. 2006 čuokkis 4.3.7 namuhuvvon čuokkis 2.4.1 vuolde dán čállošis).

3. Go dál lea vuodđuduvvon Norgga bealde, lea hástalus viiddidit Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga nu ahte fátmastivččii sámi ášahusaid Suoma bealde, Ruota bealde ja Ruošša bealde. (vrd. čuokkis 3.3.3 nr.4b dán čállošis). Dása dárbbášuvvo vuosttažettiin dieđuid vejolaš sámi ovttasbargoášahusain Ruotas ja Suomas, muhto maiddái dáid guovtti riikka Sámedikkiin. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea maid lunddolaš ášahus dán oktavuodas. Vejolaš konkrehta áŋgiruššan dán oktavuodas ferte dáhpuhuvvat sierra prošeavttas mas lea sierra ruhtadeapmi. Dát guoská maid Ruššii, gos eai leat erenoamáš sámi ášahusat sámiid gaskkas, muhto gávdno báikkálaš sámi áŋgiruššan, maid sihke min fierpmádat ja Ráđđehusa áššedovdilávdegoddi doarju. (vrd. čuokkis 3.3.2 dán čállošis ja mielddus 3).

4. Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat ii leat sierra juridihkalaš ovttat, iige leat earáládje iehčanas orgána. Lea fierpmádat man bargu vuodđudanáigodagas vuosttažettiin lea leamaš ovttastahttin, bargguid juohkin, prošeaktaovdánahttin ja sámi ášahusaid ovdasteapmi iešguđet oktavuodain sihke našuvnnalaččat ja internašuvnnalaččat. Seammás go maiddái leat leamaš barggut fierpmádatvuodđudemii, lea maid deattuhuvvon oasi váldit davviguovllubarguid vuđolaš sisdoalu ovdánahttimis iešguđetge servodatsurggiin. Nu leat válljen danin go dálá strategalaš válljemat vuodustit barggu guhkes áiggi ovddosguvlui.

Danin lea maid leamaš dehálaš ovttastit barggu Sámi parlamentáralaš ráđi ja sámeráđi globála bargguide, Sámedikki ja Norgga guovddáš eiseválddiid našunála bargui. Ferte maid ovttastit barggu Riikaoassejuhkosa, davvi-Norgga fylkkaid ja eará regionála aktevrraid bargguide.

Dán oktavuodas leat ovttasbargoperspektiivvaid ovdánahttin ja rollaipmárdus leamaš guovddázis juo fierpmádaga vuodđudeami rájes. (vrd. mielddus 1 ja mielddus 2 čuokkis II § 1 c ja § 2).

5 Mii guoská gažaldahkii galggašeimmet go fierpmádagas bargagoahtit eará áššiiguin go dat mat gusket davviguovlluid, de galggašii dát álggus čuovvuvuvot Norgga Sámedikki ektui, ovdalgo biddjo Sámi parlamentáralaš ráđi ovdii. (vrd. čuokkis 3.3.3 nr.4c dán čállošis). Dán hálidat danin go olggobeal perspektiivva hástalusat davviguovluovdánahttimis Norggas leat dehálaš oassin Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga álggaheami vuodus (vrd. kapihtálat 1 ja 2 ja eandalii čuokkis 2.3.2 nr.1 dán čállošis), ja maiddái danin go Sámedikki bargui leat juo čatnon guokte fierpmádaga mat fátmastit muhtin Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga ášahusain. Dát leat sámi giellaguovddážiid fierpmádat⁷⁰ ja našunála sámi museafierpmádat⁷¹. Goalmmát momeanta lea ahte buot sámi ášahusain leat hástalusat jođiheami olis, organiserema olis, ruhtadeami olis, rekrutterema olis, fierpmádathuksema olis, servvodatoktavuoda olis jnv., vaikko dát hástalusat ihtet iešguđetge hámiin eai ge seammá olu juohke ášahusas. Ii leat odne namahanveara organiserejuvvon ovttasbarggu sámi ášahusaid gaskkas námáhuuvvon surggiin,

⁷⁰ Sámediggi ášahii sámi giellaguovddážiid fierpmádaga 2004. Fierpmádat čoahkkana jahkásaččat. Vrd. Sámedikki jahkedieđáhus 2005 čuokkis 2.7 St. dieđ. nr. 7 (2006-2007) Sámedikki doaimmaid birra 2005:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/20062007/Stmeld-nr-7-2006-2007-.html?id=408425

⁷¹ Sámediggi álggahii našunála sámi museafierpmádaga 2006. Vrd. Sámedikki jahkedieđáhus 2007 mielddus 2 čuokkis 6.5 St. dieđ. nr.28 (2007-2008) Sámedipolitiikka:

➤ www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-28-2007-2008-.html?id=512814

earret muhtun muddui fierpmádathuksen.. Njealját momeanta lea ahte buot namahuvvon sámi ásašusain lea oktavuoha Sámedikkiin, ja Sámedikki doaibma guoská buot dáidda ásašusaide muhtunláhkái.

6 Eará áššis mas Sámi ásašusaide davviguovlluid fierpmádat sáhtta veahkehit kapasitehtain ja gelbbolašvuodain, - jus ruhtadeapmi lea – lea árttalaš ovttasbargu, Barentsovttasbargu, davvilaš dimenšuvdna ja eará riikkaidgaskasaš bargu gos sámit váldet oasi. Eanáš ovttasbargosurggiin leat sihke politihkalaš ja hálddahaš ovttasbargoorgánat, dáidda gullevaš bargojoavkkut, ad-hoc-joavkkut ja eará arenat gos dárbašit fágabargiid iešguđetge bargguide. Jotkkolašvuoha lea dán oktavuodas hui dehálaš. Dán oktavuodas orru leamen dárbu obbalaš sámi árvvoštallamii mii árvvoštalašii vásáhusaid, dálá norpmaid ja boahteáiggi hástalusaid rekrutterema ja bargiid oahppama olis.

7 Davviguovlobargu lea fágalaš hástaleaddji ja gáibida olu gielalaš resurssaid. Dávjá bargojuvvo eanjalgillii ja ruoššagillii davviriikkaid gielaid lassin. Sámi ásašusaide davviguovlluid fierpmádat galggašii prinsihpalaččat čadahit bargguidis sámegeillii, vaikko dát ii leat vuos mearriduvvon siskkáldasat. fierpmádaga vejolaš mánggagielatvuoha berret maiddái árvvoštallat fierpmádaga eará dehálaš bargguid ektui.

8 Loahpalaččat áigu Sámi ásašusaide davviguovlluid fierpmádaga cealkit ahte mis lea leamaš dárbu bargat oktanaga sihke fierpmádaga vuodđudemiin ja davviguovllubargguid vuđolaš sisdoalu ovdánahttimiin. Dát guokte váldobarggu leat muhtun muddui eaktudan nubbi nuppi. Dát guoská erenoamážit konkrehta bargguid vuoruheami kapasitehta- ja gelbbolašvuodahástalusaid hárrái.. Dán oktavuodas lea leamaš hui dehálaš vuodđudit barggu ovdáneami oasseváldi sámi ásašusain. Lea buorre boahteáigepotensiála dása čatnon.

Ájluokta čakčamánu 3.b. 2008

Filip Mikkelsen
direktevra

Sven-Roald Nystø
Erenoamášráđdeaddi/koordinahtora

Davviguovlonotáhta

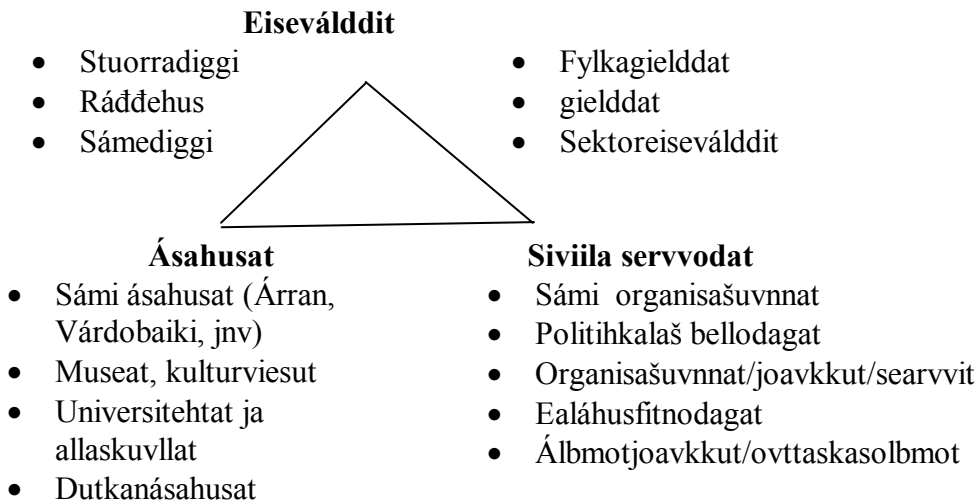
Geaidda: Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat
Geas: Árran – julevsáme guovdásj
Beaivi: suoidnemánu 4.b. 2008

Miellddus 1 Sámit ja davviguovllut – Ovttasbargu ja rollat

Ovttasbargošiehtadusas maid sámi ášahusat mat vuodđudedje Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádaga geassemánu 29.b. 2006 čálle, celkojuvvo § 2 ahte ovttasbargoášahusat áigot oassálastit bargui golmma vuogis. (vrd. miellddus 2). dás čilgejuvvo dárkileabbut ”perspektiivvaid, rollaid ja kapasitehtaid ektui” vuodu man mielde Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat vuodđuduvvui.

Sámi ángiruššan davviguovlluid oktavuodas sáhtta juohkit njeallje perspektiivadássái, 1: Báikkálaš perspektiiva, 2 Regionála perspektiiva, 3: Našunála perspektiiva ja 4: Rájáidraštideaddji perspektiiva. Dasa lassin lea dehálaš earuhit iešgudetge aktevrroid rollaid. Lea vuogas aktevrroid juohkit golbma tiipii, eiseválddit, ášahusat ja siviila servvodat. Go vuodu váldá Norggas, de sáhtta oidnosiin dahkat dakkár juohkima dán govadagas:

”Mángasiid mielas livččii miellagiddevaš álgit problematiseret dán govadaga nu ahte aiddostahtta vissis elemeanttaid saji ovdamearkkaiguin ”duohta eallimis”. sáhtášii ge leat miellagiddevažžan, eandalii jus historjjálaš perspektiiva biddjo vuodđun. Historjjálaš govvi gullá ahte sihke eiseválddit ja almmolaš ášahusat leat norggalaččat, sámi lea fas gávdnomis siviila servvodagas. Danin veadjá leat nu ahte go dál leat huksemin sámi ášahusaid, de sáhttit ribahit boastut áddet vissis beliid ášahushuksemin dáruiduhttimin. Munnje lea dego bargoeallima mearráduusat bargoáiggi, gulahallanlinjjáid ja hierárkkalaš jodiheapmi livččii dáža árvvut, muhto luopmo- ja astoáigevuoigatvuodát, buozalmasvuodájávkán ja geatnegasvuodáin eretbeassan livčče sámi árvvut. Manne munnje orru leamen nu, ja várra

muhtun earáide maid, livččii várra dutkanveara. Muhto goitge – dát leat fenomenat maid sámi servvodat ferte vuhtii váldit maiddái boahtteáiggis."⁷²

Mii guoská ášahusaid ovttasbargoperspektiivvas, de sáhtta áddet oasi váldima golbma vejolaš oasseváldirollas. Dát leat: oasseváldi, mielaktevran ja váldoaktevran iešguđetge servvodatsurggiin. Jus dán fas geahčada davviguovlluid ektui, de sáhttet sámi ášahusat bargat dáiguin golmma vuogis:

1. Oasseváldin ovdánahttimis strategiijaid ja doaimmaid davviguovlluin, sihke báikkálaš, regionálaš, našunalálaš ja riikkaidrasttideaddji perspektiivvas.
2. Mielaktevran máhtoovdánahttimis ovttasbargus eará máhtoášahusaiguin
3. Váldoaktevran álgoálbmotperspektiivvas oidnon ja válljejuvvon áŋgiruššansurggiin

Makkár vuogi sámi ášahusat válljejit deattuhit, lea daid vejolašvuodaid, vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid duohken maid dát válljemat mielddisbuktet. Dakkár válljemat dáhpáhuvet dábálaččat dađi mielde go bargu dahkko, muhto leat earenoamáš dehálaččat ášahusaid strategalaš barggus. Dán tabeallas bohtet ovdan dihto bealit iešguđetge rollas:

	Vejolašvuodat	Vuoigatvuodat	Geatnegasvuodat
Oasseváldi	x - juo	? – árvvoštallo juohke dáhpáhusas	eai leat/dušše moadde
Mielaktevra	x - moanat	x – ráddjejuvvon	x – ráddjejuvvon
Váldoaktevra	x - buot	x – buot	x – buot

(Jus árvvoštallá dihto fáttá dán tabealla mielde sáhtášii leat hui ávkkálaš njealját kolonna "Vurdojuvvon boadus" bidjat olgeš beallái).

Jus vuodu váldo dán tabeallas, de lea áddehahtti ahte ášahus sáhtášii válljet leat váldoaktevran nu mángga doaimmas go vejolaš, ja viggat gárvet mielaktevra- ja oasseváldirollaid. Dakkár strategiija sáhtášii áiggi mielde mielddisbuktet ahte ášahus báhcá sierranassán ja dušše geahčada ja berošta iežas. Danin berreše ášahusat geahččat bearrái ahte lea dássedeaddu ášahusaid válljemiin ja rollaidváldiin. Oaidnu das, mii rievttas dássedeaddu lea, molsašuvvá ášahusaid siskkildas aktevrraid gaskkas ja ášahusaid gaskkas. Strategalaš mearrádusat strategiijaplánain, bušehtain ja jahkedoaimbaplánain berrejit čađagaskka speadjalastit dakkár molsašuddama. Seammas ferte maid čađagaskka ášahus čájehit soddjilvuoda ja dáhtu dustet rievdadusgáibádusaid.

Sven-Roald Nystø
Earenoamáš ráđdeaddi

⁷²Govadaga kommentáraid lea earenoamášráđdeaddi Sven-Roald Nystø, Árran – julevsáme guovdásj, addán logaldallamis "Searvevuhta ja ášahusgaskasaš ovttasbargu – Boahtteáiggi hástalusat" Árrana dutkankonfereanssas 21.-22.03. 2006 Ájluovtas divtasvuonas, Norggas.

Miiddus 2

Sámi ásašaid gaskasaš ovtasbargosoahpamuš davviguovlogažaldagain

I. Ovdacealkámuš

Sámi ásašat Árran julevsáme guovdásj, Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš, Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš, Sámi allaskuvla/Sámi Instituhtta ja Sámi ealáhus- ja Guorahallanguovddáš čujuhit:

- ahte internašunála servodagas lassána beroštupmi máilmmi davviguovlluide, earenoamážit Árktisa hárrái, ja máilmmi dási lassáneaddji jearru davviguovlluid luondduriggodagain
- ahte Árktalaš stáhtat ain eanet vuoruhit davviguovlluideaset ovdánahttima
- Norgga ovdánahttinbargui nannen dihte riikka sajádaga davviguovlluin ja ovdánahttit riikka davviguovlluid vai dát guovllut dustejit boahhteáiggi servodatlaš hástalusaid
- ahte davvi regionála eiseválddit Norggas, Finnmárkku, Romssa ja Nordlándda fylkkagielddat, ovtta Sámedikkiin⁷³, oassálastet riikka boahhteáiggi davviguovlopolitihka ovdánahttimii
- iežamet ulbmiliidda ja strategiijaide, mat leat áigeovuodilat davviguovlovuoruheapmái

ahte dát váikkuha sámiide ja eará davviguovlluid álgoálbmogiidda, ja ásašat leat váldán vuhtii:

1. álgoálbmogiid barggu Árktalaš ovtasbarggus, Barentsovtasbarggus ja eará regionála rájáidrasttideaddji ovtasbargoforain oassálastin dihte proseassaide mat ovdánahttojuvvojit davviguovlluid várás
2. ahte Sámi parlamentáralaš ráđđi ja Sámedikkiit Suomas, Norggas ja Ruotas ovdánahttet politihka mo sámiid ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuođat ja beroštumit fievrriiduvvojit riikkaid davviguovlopolitihkkii ja muđui ge sirkumpolára bargui
3. Sámeráđi saji Árktalaš ráđi bistevaš lahtun ovtta eará árktalaš álgoálbmotorganisašuvnnaiguin (NGO:at) ja Sámedikkiid searvama riikkaid delegašuvnnain

dovddastit:

1. davviguovlobarggu siskkobeale ja olggobeale perspektiivva mii guoská álgoálbmotoassái;
 - ovtasbargu gaskal sámiid ja eará álgoálbmogiid
 - ovtasbargu gaskal álgoálbmogiid ja álbmoga muđui

⁷³ Sámediggi lea dahkan ovtasbargošiehtadusa

1. Hedemárkku, Lulli-Trøndelaga, Davvi-Trøndelaga ja Nordlándda fylkkagielddaiguin doaimmaid birra lullisámi guovlluin,
2. Nordlándda fylkkagielddain fylkka eará guovlluid birra,
3. Romssa fylkkagielddain doaimmaid birra Romssa fylkkas
4. ja Finnmárkku fylkkagielddain doaimmaid birra Finnmárkku fylkkas

2. ahte dihto prinsihpalaš perspektiivvat fertejit leat vuolggasadjin sámiid oassálastimis davviguovlobargui;
 - sámiid stáhtus ja suodjaleapmi álgoálbmogin, našunála lágaid ja politihkaovdánahttima bokte, ja maiddá álgoálbmogiid riektedili ovdáneapmi riikkaidgaskasaččat
 - Sámediggi sámiid ovddasteaddji eiseváleorgánan Norggas ja Sámi parlamentáralaš ráddi sámiid ovddasteaddji rájáidrasttideaddji oktasašorgánan Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruotas
 - árbevirolaš ja odđáigásaš sámi servodatgeografija
 - ahte sámit fertejit álgoálbmogin miehtagaskka integrerejuvvot boahhteáiggi davviguovlovuoruheapmái, ja galget dárbbu mielde namuhuvvot earenoamážit
 - ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid árbevirolaš máhttu integrerejuvvo máhttoovdánahttimii ja davviguovlluid hálldašepmái
3. ahte formálalaš ovttasbarggu bokte leat dát ášahusat ovttas nannoseappot davviguovloovttasbarggus, sihke álgoálbmot-siskkobeale perspektiivvas ja eará ovttasbargoguimmiid ektui regionála, našunála ja rájáidrasttideaddji perspektiivvas

ja háliidit dákko bokte cealkit dáhtuset aktiivvalaččat searvat davviguovlobargui, sihke ovttaskas ášahussan, searválaga ja ovttas eará áigeovdilis ovttasbargoguimmiuin.

II. Ovttasbargu

Namuhuvvon vuodu alde dáhttot ášahusat dákko bokte, iežaset fágasurggiid ja fágagelbbolašvuoda vuodul, sámi ášahussan dahkat ovttasbargosoahpamuša mii guoská davviguovlogažaldagaide.

Ovttasbargu dán soahpamuša bokte dahkko eaktodáhtolaččat, ovttadássásaš ovttasbargoguimmiid gaskkas. Soahpamuš ii hehte ovttasbarggu áššiin mat eai leat namuhuvvon soahpamušas. Ovttasbargi sámi ášahusat, dás rájes gohčoduvvon ovttasbargoásahusat, leat ovttaoaivilis ahte davviguovlluid ovdánahttimis leat čuovvovaš áššit earenoamáš dehálaččat álgoálbmogiidda. Lea dehálaš:

1. hukset návccaid álbmogis, vai servodatlahtut sáhttet:
 - oassálastit politihkalaš doaimmaide, bidjat eavttuid ja veahkehit lasihit servodat-ovttasvástádusa ja –beroštumi, ja
 - ieža pro-aktiivvalaččat dustet ja ávkkástallat daid vejolašvuodaid maid boahhteáiggi ovdánahttinbargu addá, ja vástidit daid hástalusaid mat čuvvot das go lassánit áitagat árbevirolaš ealáhusaide, kultuvrii ja servodateallimii
2. loktet gelbbolašvuoda álbmogis, go oassálastit odđáigásaš servodatovdánahttimii, seammás go mii seailuhit iežamet árbevirolaš, kultuvrralaš ja servodatlaš vuodu
3. ovdánahttit ceavzilis ášahusaid seailuhan dihte álgoálbmogiid kollektiivvalaš muittu, árbevirolaš máhtu ja giela, vuodđun ášahusaid doaimmaid nannemii
4. servodatovdánahttima plánemii, hálldašepmái ja goziheapmái integreret álgoálbmogiid árbevirolaš máhtu, oahpu ja sin áddejumi mo heivehit iežaset rievdadusaide

§ 1 Ulbmil

Ovttasbargoásahusain leat čuovvovaš ulbmilat soahpamušain:

- a. ovdánahttit bistevaš ovttasbarggu ášahusaid gaskkas, áššiin mat gusket davviguovlogažaldagaide
- b. oktasaš fierpmádaga bokte ovttahttit ja koordineret barggu davviguovlogažaldagaiguin, ja dás maidái identifiseret oktasašdoaimmaid
- c. čielggadit ovttasbargoášahusaid sierra rollaid, ovddasvástádusviidodagaid ja oktasašvuodaid davviguovlobarggu olis. Soahpamuš ii galgga goit ge hehttet ášahusaid bargamis – ja vejolaččat čuoččuhit sierra oainnuid, áššiin mat gusket davviguovlovuoruheapmái

§ 2 Ovttasbargoášahusaid birra

Ovttasbargoášahusat áigot oassálastit bargui golmma vuogis:

1. Oassálastit strategijaid ovdánahttimii, sihke regionála, našunála ja rájáidrasttideaddji perspektiivvas
2. Leat mieldoaimmi ášahussan dutkama ja ovdánahttinbarggu gelbolašvuoda-ovdánahttimis, ovttas eará gelbolašvuodaášahusaiguin
3. Leat váldodoaimmi ášahussan dihto doaimmain, álgoálbmotperspektiivvas

Ovttasbargoášahusat háliidit deattuhit ášahusaid servodatávkkálaš doaimma davviguovloperspektiivvas, ja fuomášuhttit:

- Árrana mearrádusa searvat davviguovlobargui ja ovdánahttit dán barggu strategalaččat válddahatdoaimman.
- dárbbu ovdánahttit Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáža doaimma;
 - fágalaš koordináhtorin áššiin mat gusket sirkumpolára boazodollui ja guovddáža ovddasvástádusa dokumenteret árbevirolaš gelbolašvuoda boazodoalus
 - bistevaš guovddážin mas lea bistevaš ruhtadeapmi stáhtabušehta bokte
- ahte Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbolašvuodaguovddáža diehtjuohkin- ja oktavuodadoaimma nannejuvvo ja ovdánahttojuvvo earenoamáš gelbolaš olmmošvuoigatvuodabirasin mandáhtaviidodagas siskkobealde
- Sámi allaskuvlla/Sámi Instituhta dehálašvuoda sámi dutkama ja alit oahpu ovdánahttimis, miehtasámi ja álgoálbmotperspektiivvas. Dán oktavuodas čujuhit ee. cealkámušaide addon 18. Sámekonferánssas ja Boazodoalloálbmogiid 3. Máilmmikonferánssas, main boahtá ovdan ahte Sámi allaskuvla boahtteáiggis ovdánahttojuvvo sámi universitehtan mas lea váldoovddasvástádus sámi dutkamii ja alit ohppui.
- ahte Sámi ealáhus- ja Guorahallanguovddáš Deanus ovdánahtta lagat ovttasbarggu ealáhusovdánahttimis, fierpmádathuksemis jna. davviguovlluin

§ 3 Namma ja organiseren

Fierpmádaga namma lea:

1. Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat/Samiske institusjoners nordområdenettverk
2. ja organiserejuvvo čuoovvovaččat;
 - a. Ášahusaid ovddasteddjiid čoahkkinn lea bajimus orgána, mii čoahkkana oktii jagis.
 - b. Juohke ášahus nammada fierpmádatovddasvástideaddji
 - c. Fierpmádagas lea koordináhtor

§ 4 Soahpamuša viiddideapmi

Eará sámi ásašusat sáhttet ohcamuša vuodul searvat soahpamuššii, soahpamuša ulbmiliid siskkobealde.

§ 5 Lágalašvuohta ja rievdadusat

Dát soahpamuš lea fámus ovttasbargoásahusaid vuolláičállagiin. Dušše fal ovttasbargoásahusat sáhttet rievdadit soahpamuša. Juohke bealálaš sáhttá loahpahit iežas

searvama soahpamuššii, dan ferte diedihit unnimustá 6 mánu ovdal go eretcealkin galgá leat fámus.

Guovdageaidnu geassemánu 29. beaivvi 2006

Árran julevsáme guovdásj
Filip Mikkelsen, direktvra

Riikkaidgaskasaš Boazodoalloguovddáš
Johan Mathis Turi, stivrajođiheadđji

Álgoálbmotvuoigatvuođaid
gelbbolašvuođaguovddáš
Jan Henry Keskitalo, Stivrajođiheadđji

Sámi ealáhus- ja Guorahallanguovddáš
Elin Sabbasen, beaivválaš jođiheadđji

Sámi Allaskuvla/Sámi Instituhtta
Mai Britt Utsi, stivrajođiheadđji ja rektor

Sáme ásadusáj nuorttaguovlo værmádak

Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat
Samiske institusjoners nordområdenettverk
The Sami Institutions Network on High North Affairs
Контактная сеть саамских учреждений Севера

Miiddus 3 Beavdegiriji erenoamáščálus – Ášši 08/07 Sámi gealboguovddáš Guoládagas

Čoahkkin: juovlamánu 6.b. 2007 Álttás. Gávccii miellahtoásahusain ledje čiežas boahmán.

Ášši 08/07 Sámi gealboguovddáš Guoládagas

Mearrádus:

Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat čujuha 2007 bargoplánii, man olis cealká ahte lea mihtomearrin viiddidit fierpmádaga sámi ášahusaide Suomabealde, Ruotabealde ja Ruoššabealde. (vrd. čuokkis 5a). Go geahččat daid hástalusaid maid davviguovlogažaldagat sisttisdoallet, de oaidnit dárbbu viidát fátmasteaddji rájáidrasttideaddji ovttasbargui sámi ášahusaid gaskkas. Fierpmádaga vuodđudeaddji sámi ášahusat čálle 29.6.2006 ovttasbargosoahpamuša mii čilge dáid hástalusaid dárkilabbot.

Eiseválddit, ášahusat, searvvit, ealáhusfitnodagat ja eará berošteaddjit sihke našunála ja rájáidrasttideaddji perspektiivvas leat deattuhan dárbbu ja sávaldaga eanet rájáidrasttideaddji bargui davviguovlluin. Dat sisttisoallá maid álgoálbmogiid dili, oasseváldin ja boahhteáiggi vejolašvuodat. Álgoálbmogat leat iešguđet lági mielde ja iešguđet dásis fárruiváldon daidda ovttasbargorelašuvnnaide mat leat ráhkaduvvon dustet davviguovlohástalusaid. Nu lea sihke našunála perspektiivvas iešguđet riikkain gos álgoálbmogat ássat, ja riikkaidgaskasaš rájáidrasttideaddji struktuvrrain nu mo Barentsovttasbargu, Árktalaš ovttasbargu ja Davvi dimenšuvdna.

Norgga Sámediggi lea davviguovloberoštumistis deattuhan dehálašvuoda váikkuhit ruoššabeal sámiid giela, kultuvrra ja servvodateallima seailluhan-ja ovdánahttineavttuid nannemii. Rájáidrasttideaddji oktavuoha ja kulturlonohallan davviguovlluid álgoálbmogiid gaskkas nanne identitehta, oktavuoda ja kultuvrralaš iešáddejumi, ja čalmmustuhtá sihke davviguovlluid kultuvrralaš girjjatvuoda ja olmmošlaš dimenšuvnna. Danin ferte láchčojuvvot iešguđetge kulturdeavivdemiid kulturlonohallamiid arenaid (vrd. Sámediggeráđi dieđáhus 9.10.2006 riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid birra, maid Sámedikki dievasčoahkkin dohkkehii ovttajienalaččat 30.11. 2006 ášši 49/06).

Sámediggi hálida maid eanet gelbbolašvuodaloktendoaimmaid álgoálbmogiid várás, vai sii sáhttet oasi váldit ođđa ekonomalaš doaimmain. Jođihanoahppu, fitnodatálggahanoahppu ja

márkanáddejupmi leat dávjá birzefáktorat ekonomalaččat ceavzilis fitnodagaide. Ođđa máhttu dárbbášuvvo jus álgoálbmotdimenšuvdna galgá ovdánahttot internašunála gelbbolašvuodabuvttan mii mielddisbuktá regionála árvvoháhkama. Álgoálbmogiid vuogiatvuodaid ja servvodatdiliid gelbbolašvuoda čohkkemis, ovdánahttimis ja institušonaliseremis lea geavatkeahtá potenciála sirkumpolára rájáidrasttideaddji perspektiivvas. Sámediggi evttoha danin ovdánahttit ceavzilis sámi ášahusaid mat váraváldet ja ovdánahttet árbevirolaš máhtu ja min kollektiiva muittu. Gelbbolašvuodalokten ferte dáhpáhuvvat nu ahte sápmelaččat máhttet oasi váldit ođđaáigásaš servvodatovdánahttimis ja seailudit sámi árbevirolaš ja kultuvrralaš vuodu..

Maiddái Álgoálbmogiid bargojoavku Barentsovttasbarggus deattuha 2005-2008 álgoálbmogiid doaimaplánas dárbbu sihkarastit, viidasut doalvut ja geavahit álgoálbmotmáhtu ja gelbbolašvuoda. Bargojoavku deattuha maid buriid eavttuid dárbbášlaš álgoálbmotásahusaid ovdánahttimii dehálašvuoda. Oahppu ja gelbbolašvuoda leat erenoamáš dehálaččat álgoálbmogiid boahhti ovdánahttimii. Servvodagas leat garrasut ja rievdaduvvon gelbbolašvuodagáibádusat buktán ođđa hástalusaid. Ovttaskasolbmot, fitnodagat, organisašuvnnat ja guovllut vásihit ođđa hástalusaid mat gáibidit ođđa jurddašannálliid ja earálágan plánema ja strategiija go ovdal. Dán oktavuodas lea dehálaš hukset árbevirolaš ja báikkálaš máhtu ala. Oahppu eará kultuvrraid ja vuogádagaid birra, ja goabbatbeallásaš gierdilvuoda dahket geađgejuolggi. Lea stuorra potenciála gelbbolašvuoda lonohallamis kultuvrraid gaskkas ja riikkarájaid rastá. Máhttu báikkálaš riggodagaimin árvvoháhkamis šaddá dehálažžan ealahusovdánahttimis. Oahppu lea erenoamáš dehálaš álgoálbmotgielaid boahhteáigái. Dutkama bokte čoaggana ođđa máhttu ja diehtu, ja dat fas dahket vuodu álgoálbmogiid čalgamii ja ovdánahttimii. Buorit skuvllat ja oahppo- ja dutkanásahusat maid álgoálbmogat ieža leat ovdánahttan, leat čoavddaásahusat oahppo- ja gelbbolašvuoda olis.

Mii guoská máhttobuvttadeapmái ja gelbbolašvuoda davviguovlluin, de lea Norgga ráđdehus davviguovlostrategiijastis 1.12.2006 cealkán ahte máhttu ja gelbbolašvuoda davviguovlluid birra galgá huksejuvvot davvin, seammás go buriid oktavuodaid eará sisriikka máhttobirrasiidna sihkkarastjuvvojit, ja ahte mii ovttasbargat fágabirrasiguin eará riikkain, ovddimustá Ruoššas. Ráđdehus dáhttu nannet internašunála oahppo- ja dutkanovttasbarggu davviguovlluin ja davviguovlluid birra, ovddimustá áigu nannet ovttasbarggu Ruoššain. Álgoálbmotdimenšuvdna davviguovllu máhttoovdánahttimis lea dehálaš. Ráđdehus hálida ahte álgoálbmogiin galgá leat dehálaš posišuvdna ja rolla iežaset dili ovdánahttimis, ja áigu váikkuhit dasa ahte álgoálbmogat ožžot buoret vejolašvuodaid ovttasbargat gaskaneaset ja oktasašbargobealalaččaiguin davviguovlluin. Álgoálbmogiid dilli lea lunddolaš ja dehálaš oassi ovttasbarggus Ruoššain. Álgoálbmogat galget ieža beassat kapasiteahta ja gelbbolašvuoda hukset, vuoi fidnejit duohta váikkuhanvejolašvuodaid ja sáhttet váldit oasi dábálaš servvodatovdánahttimis, ja erenoamážit galggašedje beassat oasi váldit ovdánahttimis davvin. Ráđdehus áigu váikkuhit kapasiteahta buorideapmái álgoálbmotgorálaš dutkamis sámi ášahusain (vrd. davviguovlostrategiija kapihttalat 2 ja 3).

Sámi ášahusaid davviguovlluid fierpmádat čujuha ahte eai leat vuodđuduvvon sámi ášahusat ruoššabeal sámiid gaskkas. Davviguovloperspektiivvas dát hedjona vejolašvuodaid ovdánahttit ceavzilis rájáidrasttideaddji ovttasbarggu sámi ášahusaid gaskkas dán riikkain gos sámit ášset. Seammás lea dárbbu ovdánahttit sámi ášahusaid mat fuolahit iešguđet áigumušaid ruoššabeal sámiid gaskkas. Danin leage hui dehálaš, sihke sámi álbmogi Guoládatnjárggas, rájáidrasttideaddji sámi ovttasbargui Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša gaskkas, ja buot gávccii árttalaš riikkaid ovttasbarggu ollislašvuhtii ahte sámi gealboguovddáš vuodđuduvvo

Guoládagas, Ruoššas. Dakkár guovddáš doaimmašii báikkálaš sámi gelbbolašvuodaovdánahttinbarggus Guoládagas. Dat maid doaimmašii našunála sámi ovttasbargoguoibmin Ruoššas Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša sámi ásahusaid rájáidrasttideaddji davviguovloovdánahttinbarggus. Sámi ásahusaid davviguovlluid fierpmádat čujuha báikkálaš sámi áŋgiruššamii vuodđudit sámi gealboguovddáža Lujávrris Murmánska oblastas, Ruoššas, doarjju áŋgiruššama, ja bivdá daid eiseválddiid, ruhtadeddjiid ja NGO:id maidda ášši guoská váikkuhit dakkár guovddáža vuodđudeapmái, doibmii ja ovdánahttimii.

Ovttajienalaččat dohkkehuvvon.

Rievttes čálus duođaštuvvo:

Sven-Roald Nystø
Erenoamáš ráđdeaddi